

Nr 40.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående be-
stridande av kostnaderna för vissa oriktigt utbetalade
familjebidrag m. m.; given Stockholms slott den 14
januari 1944.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av stats-
rådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att
bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departe-
mentschefen hemställt.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

---

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 14 januari 1944.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden
PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERG-
QUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med cheferna för social- och finansdepartemen-
ten anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, fråga om be-
stridande av kostnaderna för vissa oriktigt utbetalade familjebidrag m. m.
samt anför härvid följande.

Bihang till riksdagens protokoll 1944. 1 saml. Nr 40.

Författningsbestämmelser m. m.

I *förordningen den 12 juni 1931 (nr 257) om understöd i vissa fall åt värnplikts hustru och barn (familjeunderstöd)* föreskrevs, att under tid då värnpliktig fullgjorde honom enligt gällande författningar åliggande värnplikts-tjänstgöring i fredstid hans hustru och barn kunde erhålla understöd av statsmedel enligt i förordningen stadgade grunder och med vissa i förordningen närmare angivna belopp, under förutsättning dock att understöd vore nödvändigt för deras uppehälle. Närmare föreskrifter om villkoren för understöds utgående samt om tillämpningen i övrigt av förordningen skulle meddelas av Kungl. Maj:t.

Enligt *kungörelsen den 8 september 1939 (nr 642) om tillämpning vid förstärkt försvarsberedskap och mobilisering av förenämnda förordning m. m.* skulle förordningen tills vidare gälla jämväl i fråga om sådana värnpliktiga, vilka vid förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering inkallades till tjänstgöring, dock med iakttagande av vissa särskilda bestämmelser, vilka bland annat inneburo, att ett särskilt bostadsbidrag infördes.

Genom *cirkulär den 22 december 1939 (nr 902) till de myndigheter, som hade befattning med familjeunderstöd åt värnpliktiga*, förordnade Kungl. Maj:t bland annat, att familjeunderstöd och bostadsbidrag jämlikt nyssnämnda kungörelse skulle utbetalas av postgirokontoret, i samband varmed vissa bestämmelser meddelades angående sättet för utbetalning av dylikt understöd m. m. Enligt dessa bestämmelser skulle till grund för utbetalningen ligga av vederbörande länsstyrelse meddelad resolution å ansökan om familjeunderstöd och bostadsbidrag, och postgirokontoret hade att i efterskott verkställa utbetalning på sådan tid, att understödsberättigad erhöle ersättningen vid mitten och vid slutet av varje kalendermånad. Vidare ålades vederbörande militära myndighet bland annat att beträffande värnpliktig, vilkens familj åtnjöt understöd, till postgirokontoret ofördröjligen efter därom vunnen kännedom anmäla, förutom dödsfall och olovligt undanhållande, såväl dag för hemförlovning eller hempermittering som dag för återinställelse i tjänstgöring. Arméförvaltningens civila departement hade efter samråd med generalpoststyrelsen fastställt särskilt formulär för dylik anmälan. Det nya betalningssystemet skulle första gången tillämpas vid utbetalande av understöd och bidrag för första hälften av januari 1940. Postgirokontorets befattning med utbetalningar av understöd och bidrag hade dessförinnan inskränkt sig till utskrivning för arméns räkning av utbetalningskort och girokort efter förteckningar, som upprättats av vederbörande militära kassaavdelningar.

Vid övergången till det nya betalningssystemet övertog postgirokontoret från de militära myndigheterna vid armén, marinen och flygvapnet sådana tidigare utfärdade resolutioner, som alltjämt ägde tillämpning. Resolutioner, avseende värnpliktiga, vilka påbörjat tjänstgöring efter ingången av år 1940, överlämnades från länsstyrelserna direkt till postgirokontoret. Med ledning av uppgifterna i resolutionerna verkställde postgirokontoret uträkning av understödsbeloppen.

I anslutning till förutnämnda cirkulär utfärdade arméförvaltningens civila departement den 17 januari 1940 tillämpningsbestämmelser för de militära myndigheterna.

Förordningen den 17 april 1940 (nr 223) om familjebidrag åt värnpliktiga under krigstjänstgöring m. m. (krigsfamiljebidragsförordningen) innebar i väsentliga avseenden ändrade bestämmelser för bidrag till de inkallades familjer. Utbetalandet av bidrag överflyttades på kommunerna, å vilkas vägnar hithörande ärenden skulle handläggas av familjebidragsnämnderna. Statens arbetsmarknadskommission förordnades att som särskild tillsynsmyndighet öva tillsyn å förordningens tillämpning. Enligt kungörelsen den 17 april 1940 (nr 224) skulle förordningen — tills vidare med vissa undantag — omedelbart äga tillämpning, dock icke beträffande värnpliktiga, vilkas familjer redan åtnjoto familjeunderstöd. Kungörelsen innehöll jämväl tillämpningsföreskrifter om ansökningsförfarandet m. m. Sedan Kungl. Maj:t den 3 maj 1940 utfärdat *kungörelse (nr 322) med närmare föreskrifter angående tillämpningen av krigsfamiljebidragsförordningen (krigsfamiljebidragskungörelsen)*, sattes genom kungörelsen den 3 maj 1940 (nr 323) familjebidragsförordningen helt i kraft från och med den 15 maj 1940. Härvid föreskrevs dock att, där familjeunderstöd och bostadsbidrag enligt äldre bestämmelser utginge, sådant understöd och bidrag skulle, om förutsättningar för deras utgående alltjämt vore för handen, fortfarande utbetalas av postgirokontoret för tiden till och med den 30 juni 1940.

Krigsfamiljebidragsförordningen den 17 april 1940 skulle, om Kungl. Maj:t jämlikt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 i 1936 års värnpliktslag förordnade om inkallelse av värnpliktiga och krigsavlöningsreglementet helt eller delvis skulle äga tillämpning å dessa värnpliktiga, från och med inställedagen tillämpas å dem.

Enligt sistnämnda förordning utgick familjebidrag kontant såsom familjepening, bostadsbidrag, näringsbidrag, sjukbidrag och — genom den ändrade lydelse krigsfamiljebidragsförordningen erhöll genom förordningen den 16 maj 1941 (nr 288) — begravningsbidrag. Av familjepeningen utgick till den trängre familjekretsen — den värnpliktiges hustru, med vilken han sammanbodde samt hans barn och adoptivbarn, under sexton år, som vore under hans vårdnad — viss del, det s. k. grundbeloppet, utan behovsprövning. I övrigt bestämdes familjebidraget med hänsyn till föreliggande behov, dock att vissa slag av bidrag icke fingo överstiga i författningen angivna maximibelopp. Av familjepeningen svarade statsverket för grundbeloppet samt av näringsbidraget för så stor del som skulle motsvara familjepeningens grundbelopp, därest familjepening utgått i stället för näringsbidrag. I övrigt svarade statsverket för nio tiondelar av familjebidraget. Enligt stadgande i 1940 års krigsfamiljebidragskungörelse fick ansökan om familjebidrag, förutom av den värnpliktige, göras för dennes hustru och familjemedlemmar, med vilka han sammanbodde, av hustrun, för den värnpliktiges eller hans hustrus barn eller adoptivbarn under sexton år, som ej sammanbodde med den värnpliktiges hustru, av den som hade vård om barnet eller av barnavårdsman, därest sådan

förordnats, samt för annan familjemedlen av denne, därvid dock endera av äkta makar, ägde göra ansökan för båda makarna. Familjebidrag skulle utbetalas till den som den värnpliktige angivit som betalningsmottagare eller som gjort ansökan om bidrag. Om familjebidragsnämnden funne skäl därtill fick dock bidraget eller viss del därav utbetalas till annan familjemedlem eller till hyresvärd, kreditanstalt, sjukvårdsinrättning eller annan, för vars fordran bidraget vore avsett att utgöra betalning.

Krigsfamiljebidragsförordningen den 17 april 1940 har numera ersatts av *krigsfamiljebidragsförordningen den 30 juni 1942 (nr 521)*. Genom denna förordning infördes en ny bidragsform, hemortslön, vilken utgår efter viss tids beredskapstjänstgöring. Rätt till hemortslön inträder icke förrän den värnpliktige fullgjort honom i fredstid åliggande tjänstgöring. Bestämmelserna om rätt till hemortslön ha ägt tillämpning från och med den 1 juli 1942. I övrigt har förordningen i huvudsak trätt i kraft först den 1 mars 1943.

Enligt 1940 års krigsfamiljebidragsförordning utgick familjebidrag under tiden för tjänstgöringen. Enligt särskilt stadgande i krigsfamiljebidragskungörelsen, vilket infördes genom kungörelse den 22 november 1940 (nr 955), som trätt i kraft den 1 december 1940, kunde dock efter särskild prövning viss förlängning av bidraget beviljas. Motsvarande gäller enligt 1942 års krigsfamiljebidragsförordning. Hemortslönen utgår under tiden för tjänstgöringen.

Till förhindrande av att familjebidrag och hemortslön beviljas andra än därtill berättigade eller för längre tid än bidrag må utgå, ha i krigsfamiljebidragsförfattningarna stadgats skyldighet för militär myndighet och bidragsmottagare att hålla familjebidragsnämnd underrättad om tjänstgöringsförhållanden m. m. Enligt 6 § i 1940 års krigsfamiljebidragskungörelse skulle ansökan om familjebidrag, som efter inställelsen till tjänstgöring gjordes av den värnpliktige, ingivas till chefen för det militära förband respektive vid flottan den örlogsstation, där den värnpliktige fullgjorde sin tjänstgöring. Chefen för förbandet hade att vidarebefordra ansökan till förbandets hemortsorganisation. Vid hemortsorganisationen eller, om sådan icke funnes, vid det militära förbandet (örlogsstationen) skulle ansökan förses med anteckning om inställedagen ävensom bestyrkande av uppgifterna angående den värnpliktiges tjänstgöringsförhållanden samt därefter utan dröjsmål sändas till familjebidragsnämnden i den kommun, där den värnpliktiges uppgivna bostad vore belägen. Om särskilda skäl därtill föranledde, fick ansökan i stället insändas till den länsstyrelse, vartill kommunen hörde. Länsstyrelsen skulle i sådant fall ofördröjligen översända ansökan till familjebidragsnämnden.

I fall, där värnpliktiges ansökan ingivits direkt till familjebidragsnämnden, ålåg det vederbörande militära chef ävensom vederbörande militära hemortsorganisation, om sådan upprättats, att på begäran av värnpliktig, som inställt sig till tjänstgöring, enligt fastställt formulär avgiva särskilt intyg angående inställelsen. Det sagda gäller enligt den lydelse 6 § 1940 års krigsfamiljebidragskungörelse erhöi genom kungörelsen den 16 maj 1941 (nr 289). Enligt paragrafens äldre lydelse skulle ansökan om familjebidrag alltid ingivas till

den militära myndigheten. I kungörelse den 30 juni 1942 (nr 525) med vissa föreskrifter angående tillämpningen av 1942 års krigsfamiljebidragsförordning, vilken kungörelse trätt i kraft den 1 juli 1942, ha rörande ansökan om hemortslön meddelats bestämmelser motsvarande dem vilka gällde i fråga om familjebidragsansökan, som ingivits till den militära myndigheten.

Till förhindrande av att familjebidrag skulle utgå för längre tid än rätt därtill föreläge, stadgades i 1940 års krigsfamiljebidragskungörelse viss anmälningsskyldighet för såväl vederbörande militärmyndighet som för den som uppbar familjebidrag. Vederbörande militärmyndighet — hemortsmyndighet — skulle sålunda enligt 18 § till familjebidragsnämnd, hos vilken familjebidrag söktes eller beviljats, anmäla tjänstgöringens upphörande, avbrott i denna ävensom vunnen anställning vid krigsmakten. Om denna anmälningsskyldighet meddelades närmare bestämmelser i *arméns generalorder nr 2315 den 17 juni 1940* samt motsvarande bestämmelser för marinen och flygvapnet. I 22 § krigsfamiljebidragskungörelsen stadgades skyldighet för den, som uppbar familjebidrag, att till den familjebidragsnämnd, som fastställt bidraget, anmäla förändringar, vilka kunde vara av betydelse för bidragets bestämmande. Såsom exempel på sådan förändring, varom anmälningsskyldighet förelåg, nämndes den värnpliktiges hemförlovning. Ifrågavarande stadgande utgjorde grundvalen för den värnpliktiges (annan bidragsberättigads) skyldighet att anmäla tjänstgöringens upphörande eller avbrott däri. De värnpliktigas anmälningsskyldighet anknöts till ett särskilt formulär, som statens arbetsmarknadskommission fastställde i egenskap av tillsynsmyndighet för krigsfamiljebidragsverksamheten. Närmare föreskrifter om denna anmälningsskyldighet från de värnpliktigas sida meddelades genom *lantförsvarets kommandoexpeditioners skrivelse nr 3575 den 24 augusti 1940* (TLB nr 108, s. 443) samt motsvarande skrivelser för marinen och flygvapnet. Genom kungörelsen den 30 juni 1942 med vissa föreskrifter angående tillämpningen av 1942 års krigsfamiljebidragsförordning föreskrevs, att vad i 18 och 22 §§ krigsfamiljebidragskungörelsen stadgades rörande anmälningsskyldighet, då fråga vore om familjebidrag, skulle äga motsvarande tillämpning, såvitt avsåge hemortslön. Stadganden rörande anmälningsskyldighet för militär myndighet och för värnpliktig, dennes familjemedlem eller betalningsmottagare återfinnas i 8 § respektive 28 § i krigsfamiljebidragskungörelsen den 31 december 1942 (nr 984), vilken trätt i kraft den 1 mars 1943.

I förut omförmälda generalorder för armén stadgades rörande anmälan om ändrade tjänstgöringsförhållanden för värnpliktig bland annat följande.

Militär chef hade att ofördröjligen översända anmälan till vederbörande länsstyrelse (överståthållarämbetet), därest värnpliktig, för vilken familjebidrag beviljats eller söktes, rymde eller avlede eller beviljades ledighet, under vilken krigslön icke skulle utgå (hempermittering), eller erhöle fast anställning vid krigsmakten. Anmälan skulle utgå från eller, då det gäller fältförband, passera vederbörlig mobiliseringsdepå (numera truppregistreringsmyndighet). Registrering skulle ske å vederbörandes registerkort. För att anmälan skulle fylla sitt ändamål (indragning av familjebidraget), vore det nödvändigt, att densamma, där så ske kunde, översändes i god tid före inträffad förändring i den värnpliktiges tjänstgöringsförhållanden. Från fältförband

borde den översändas till hemortsorganisationen (numera truppregistreringsmyndigheten) med frångående av »vanlig tjänsteväg». Slutligen framhölls, att försummelse i fråga om nämnd anmälningsskyldighet kunde medföra skyldighet att ersätta statsverket vad som i anledning av försummelsen felaktigt utbetalats.

Enligt den ursprungliga lydelsen av 18 § i 1940 års krigsfamiljebidragskungörelse hade länsstyrelsen att ofördröjligen vidarebefordra mottagen anmälan till vederbörande familjebidragsnämnd. Enligt den ändrade lydelse stadgandet erhöll från och med den 1 juni 1941 liksom enligt 8 § i 1942 års krigsfamiljebidragskungörelse skall anmälan översändas till familjebidragsnämnden eller, om särskilda skäl därtill föranleda, till länsstyrelsen för ofördröjligen vidarebefordran.

I ovannämnda expeditionsskrivelse, vilken alltså gäller, meddelades bland annat följande.

Värnpliktig, som åtnjöt familjebidrag, vore vid hemförlovning ävensom vid hempermittering och annan ledighet, varunder krigslön icke utginge, skyldig att till vederbörande familjebidragsnämnd ofördröjligen lämna uppgift om sista tjänstgöringsdagen. Brevkort för dylik anmälan hade fastställts av statens arbetsmarknadskommision. Kortet skulle tillhandahållas värnpliktig i samband med beviljad hemförlovning och hempermittering eller annat avbrott i tjänstgöringen. Härvid skulle framhållas skyldigheten för den värnpliktige att omedelbart ifylla kortet och insända (inlämna) detsamma till familjebidragsnämnden. Åsidosättande av denna skyldighet medförde återbetalningsskyldighet i fråga om belopp, som felaktigt utbetalas. Försummelse kunde jämväl ådraga den värnpliktige bötes- eller fängelsestraff. Den värnpliktiges förenämnda anmälan fritog icke vederbörande militäre chef från motsvarande anmälningsskyldighet.

Spörsmålet om skyldighet för den, till vilken familjebidrag utgått felaktigt eller med för högt belopp, att återbetala vad han sålunda med orätt erhållit berördes i 1940 års krigsfamiljebidragsförordning. I 26 § meddelades straffbestämmelser för de fall, att någon till stöd för ansökan om familjebidrag mot bättre vetande eller av grov vårdslöshet lämnat oriktig uppgift eller från mer än en kommun uppburit belopp, beträffande vilka han insett eller bort inse, att beloppen avsågo samma slag av bidrag, eller ock åsidosatt tillämpningsföreskrift, som meddelats av Kungl. Maj:t enligt 30 § i förordningen, eller med stöd av dylik bestämmelse given föreskrift. I anslutning härtill gavs i 27 § ett stadgande för det fall, att familjebidragsnämnd beslöt nedsättning av familjebidrag, som i följd av förhållande som nyss sagts bestämts till för högt belopp. Nämnden fick därvid tillika meddela bestämmelse om avräkning å familjebidrag, som därefter utbetalades, av vad som utgått för mycket.

I ett av *kammarrätten* genom utslag den 4 mars 1941 avgjort mål har frågan om innebörden av nyssnämnda stadganden i 1940 års krigsfamiljebidragsförordning kommit under bedömande. Sedan en familjebidragsnämnd ålagt en värnpliktig att återbetala av honom för mycket uppburet bidrag samt vederbörande länsstyrelse lämnat av den värnpliktige däröver anförda besvär utan bifall, befriades den värnpliktige av kammarrätten, dit han fullföljt talan, från återbetalningsskyldigheten. Kammarrätten anförde såsom skäl för sitt avgörande, att nämndens beslut icke föranletts av förhållanden, om vilka i 26

och 27 §§ krigsfamiljebidragsförordningen sägs, samt att befogenhet för nämnden att i andra fall än i nämnda författningsrum angivits förordna om återbäring av uppburet familjebidrag ej funnes stadgad. Genom detta utslag torde kammarrätten icke ha avsett att taga ståndpunkt till frågan om den civilrättsliga återbetalningsskyldigheten utan endast till spörsmålet, huruvida nämnden kunnat i denna ordning utkräva en eventuell sådan skyldighet.

Sedermera har *statens arbetsmarknadskommission* i egenskap av tillsynsmyndighet för familjebidragsverksamheten den 29 maj 1941 utfärdat *anvisningar* rörande bland annat tillämpningen av krigsfamiljebidragsförfattningarna. I dessa anvisningar har kommissionen i överensstämmelse med kammarrättens nyssnämnda utslag framhållit, att återbetalningsskyldighet beträffande familjebidrag föreläge — förutom i vissa andra fall — då vederbörande underlåtit att ofördröjligen till den familjebidragsnämnd, som fastställt bidrag anmäla inträffade förändringar, vilka kunde vara av betydelse för rätt till bidrag, såsom att den värnpliktige hemförlovats eller hempermitterats, men att, om något av de i anvisningarna uppräknade förhållandena icke föreläge, återbetalningskrav icke kunde göras gällande. Sådant krav kunde följaktligen enligt kommissionens mening icke framställas, exempelvis då riktiga uppgifter lämnats men bidrag utgått för därtill icke berättigad person eller bidrag utgivits med för högt belopp.

I 38 § i 1942 års krigsfamiljebidragsförordning föreskrives att, om familjebidrag uppburits med för högt belopp eller för längre tid än som vederbort, i avräkning å vad för mycket utgått må innehållas skäligt belopp av därefter förfallande bidrag. Dylikt innehållande får dock äga rum endast under förutsättning att den felaktiga utbetalningen vållats av oriktig uppgift, som medvetet eller på grund av grov vårdslöshet lämnats av den värnpliktige eller annan som gjort ansökan om bidraget, eller av underlåtenhet att fullgöra stadgad anmälningskyldighet i fråga om inträffade förändringar eller ock den värnpliktige eller familjemedlem som var betalningsmottagare för bidraget, insett eller bort inse, att fel förelupit vid utbetalningen av bidraget. Vad sålunda stadgats skall äga motsvarande tillämpning med avseende å felaktigt utbetalad hemortslön.

1941 års krigsfamiljebidragskommitté, som föreslog ett stadgande av enahanda lydelse, framhöll i sitt betänkande, att frågan om återbetalningsskyldigheten finge avgöras i enlighet med allmänna grundsatser men att den i paragrafen gjorda uppräkningsav fall, då avräkning finge äga rum, samtidigt innefattade de praktiskt viktigaste fallen, då återbetalningsskyldighet borde anses föreligga.

I *anvisningar*, som den 4 februari 1943 utfärdats av *statens arbetsmarknadskommission*, ha närmare bestämmelser meddelats om rätt för familjebidragsnämnderna att verkställa avräkning.

Vissa rättsfall i avseende å återbetalningsskyldighet.

Innebörden av gällande rättsregler med avseende å återbetalningsskyldighet i fråga om felaktigt utbetalat belopp har belysts i ett flertal av högsta dom-

stolen meddelade domar. Av särskilt intresse är det i Nytt juridiskt arkiv 1933 s. 25 refererade rättsfallet. I detta mål var fråga om dubbelbetalning av ersättning till en person, som drabbats av skada i följd av olycksfall, nämligen ersättning dels från olycksfallsförsäkringsbolag och dels från riks-försäkringsanstalten. Bolaget yrkade i målet att återbekomma vad bolaget härigenom för mycket erlagt. Högsta domstolen fann, att den skadade uppburit och jämväl förbrukat de av bolaget före delgivning av stämningen i målet utbetalta ersättningsbeloppen i övertygelse att de i sin helhet rätteligen tillkomme honom. För denna uppfattning hade den skadade haft desto bättre fog som det i tidigare rättegång, däri han och bolaget varit parter, hade blivit upplyst, att ersättning utgått från anstalten. Anstalten hade också i det tidigare målet förbehållit sig ersättningsanspråk mot vederbörande ansvariga för vad anstalten framdeles kunde komma att utgiva till den skadade. Det oaktat hade bolaget — för vilket enligt domstolens mening likväl funnes vida större förutsättningar än för den skadade att rätt bedöma omfattningen av bolagets förpliktelse — icke vid sina utbetalningar till den skadade framställt anspråk på avdrag för ersättning till anstalten. Vid nämnda förhållanden fann domstolen bolaget icke vara berättigat att återbekomma vad bolaget för mycket utbetalt.

Det i Nytt juridiskt arkiv 1942 s. 101 omförmälda rättsfallet torde även vara av viss betydelse i förevarande sammanhang. I sistnämnda mål förde kronan talan mot en statsämbetsman — en kommandörkapten — och yrkade åläggande för denne att till kronan återbetala till honom genom förbiseende för mycket utbetalad lön. Hovrätten förpliktade ämbetsmannen att återbetala det fordrade beloppet och högsta domstolen fastställde hovrättens dom. I högsta domstolens motivering åberopades, att i målet vore fråga om återbäring av för mycket utbetald med statstjänst förenad lön, vars belopp vore författningssenligt bestämd, att enbart den omständigheten, att ämbetsmannen mottagit och förbrukat medlen i den övertygelsen, att de i sin helhet tillkomme honom, icke kunde fritaga ämbetsmannen från skyldighet att återgälda det för mycket utbetalda beloppet, samt att någon särskild omständighet ej föreläge av beskaffenhet att befria ämbetsmannen från återbetalningsskyldighet.

Äldre utredning.

I en till mig ställd, den 23 maj 1941 dagtecknad skrivelse framhöll *statens arbetsmarknadskommission* bland annat, att till följd av försummad anmälningsskyldighet familjebidragsnämnderna föranletts till utbetalning av familjebidrag i vissa fall för längre tid än sådant rätteligen skolat utgå och i andra fall till personer, å vilka krigsfamiljebidragsförordningen icke varit tillämplig, samt att nämnderna anmodat vederbörande att återbetala vad som felaktigt uppburits. I flera fall hade dessa krav föranlett återbetalningar, medan i åtskilliga fall förutsättningar icke ansåges förefinnas för nämnderna att återfå vad som blivit för mycket utbetalat. Under åberopande av vad sålunda förekommit ävensom att vissa nämnder gjort gällande, att det borde ankomma på statsverket att hålla kommunerna skadeslösa för de felaktiga utbetalningar,

vilka vore en följd närmast av de militära myndigheternas försummelser, anhöll kommissionen, att jag måtte uppdraga åt de enligt bemyndigande den 25 april 1941 tillkallade utredningsmännen rörande familjebidragsärendenas handläggning att verkställa utredning rörande de påtalade försummelserna från de militära myndigheternas sida samt att avgiva de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Statens arbetsmarknadskommissions framställning överlämnades den 5 juni 1941 till *de sakkunniga för undersökning rörande familjebidragsärendenas handläggning*.

I skrivelse till mig den 11 september 1941 anförde de sakkunniga i anledning av kommissionens berörda framställning bland annat följande.

De av kommissionen överlämnade anmälningarna från vissa familjebidragsnämnder om felaktigheter vid behandlingen av familjebidragsärenden hade indelats i tre grupper: A. Försenad eller utebliven anmälan om hemförloving, hempermittering eller ledighet utan krigslön; B. Utebliven anmälan att värnpliktig åtnjuter avlöning som krigspolis; samt C. Fall, då värnpliktig felaktigt förklarats hänförlig under krigsfamiljebidragsförordningen, ehuru han varit underbefäl eller underofficer i reserven. De sakkunniga hade från vederbörande militärmyndigheter infordrat utredning i ärendena. Härvid hade be-
träffande de flesta av under A hörande ärenden de berörda militärmyndigheterna medgivit, att försummelse skett samt såsom orsak i allmänhet uppgivit stor arbetsbelastning och mängden av brådskande göromål vid hempermitteringar.

Utredningen i ärendena under B angående krigspoliser gäve vid handen att följderna i familjebidragsavseende av Kungl. Maj:ts brev den 21 juni 1940 med bestämmelser om avlöning till vissa krigspoliser icke beaktats av vederbörande militärmyndigheter. Samtidigt betonades emellertid skyldigheten för ifrågavarande personal att själva anmäla de förändringar i deras avlöningsförhållanden, som inträtt i och med berörda bestämmelsers ikraftträdande. De felaktigheter, som begåtts vid bestyrkandet av reservunderbefäls bidragsansökningar, eller ärenden under C, hade vidgåtts av de militära myndigheterna. Chefen för I 10 hade dock i avgivet yttrande påpekat de svårigheter, som vid då gällande personalredovisning förefunnes att utan närmare undersökning avgöra, huruvida ett underbefäl tillhörde reserven eller icke.

Arbetsmarknadskommisionen hade i sin framställning berört frågan om att statsverket skulle hålla kommunerna skadeslösa för de felaktiga utbetalningar, som vore en följd av militärmyndigheters försummelser. Av vissa familjebidragsnämnder hade också ifrågasatts, huruvida icke de för de begångna felaktigheterna ansvariga militära befattningshavarna borde ersätta vad som för mycket utbetalats.

Ehuru det med hänsyn till utredningsuppdragets omfattning icke syntes ankomma på de sakkunniga att taga ståndpunkt till dessa frågor, ville de sakkunniga dock framhålla vikten av att dessa spörsmål snarast kunde erhålla sin lösning. Den osäkerhet, som rädde i fråga om regleringen av dessa ekonomiska förhållanden, utgjorde ett stort irritationsmoment för kommunerna. De sakkunniga hade emellertid i enlighet med sitt uppdrag allenast sökt klarlägga orsakerna till de felaktigheter, som blivit begångna. Dessa hade till övervägande delen visat sig vara förbiseende eller glömska och hade sin grund i den stora arbetsbelastningen. Att märka vore också, att flertalet av de påtalade försummelserna skett vid tiden omkring krigsfamiljebidragsförfattningsgarnas ikraftträdande. Enligt vad de sakkunniga hade sig bekant före-

kommo dock alltjämt fall av dylika försummelser. Det borde emellertid finnas skäl förvänta att, sedan dåmera vikten av familjebidragsärendenas rätta behandling vid mångfaldiga tillfällen inskräpts, de militära myndigheterna komme att ägna tillbörlig uppmärksamhet åt den militära sidan av familjebidragsärendenas handläggning. Arbetsmarknadskommissionen hade vidtagit åtgärder för att de värnpliktigas egna anmälningar om förhållanden, som påverkade rätten till bidrag, skulle säkrare komma familjebidragsnämnderna tillhanda. Vid sådant förhållande och då någon mera genomgripande förändring i systemet för s. k. avanmälningar icke syntes böra vidtagas, ansågo de sakkunniga, att de här påtalade försumligheterna icke borde i detta sammanhang föranleda till några åtgärder.

De sakkunniga anmälde sålunda, att de funnit sig icke böra föreslå några åtgärder i anledning av arbetsmarknadskommissionens förevarande framställning. Jag beslöt sedermera, att den gjorda utredningen skulle överlämnas till arbetsmarknadskommissionen; i övrigt föranledde den icke någon min åtgärd.

Föreliggande ärende om oriktiga utbetalningar av familjeunderstöd och bostadsbidrag.

I en den 16 juli 1941 dagtecknad, till försvarsdepartementet överlämnad promemoria har *postsparbankschefen Joh. Enger* anmält, att i vissa fall utbetalningar av familjeunderstöd och bostadsbidrag från postgirokontoret ägt rum med för stora belopp samt efter en redogörelse för den i cirkuläret den 22 december 1939 föreskrivna anmälningsskyldigheten anført bland annat följande.

I fråga om fullgörandet av nämnda skyldighet för de militära myndigheterna hade det efter en tid visat sig, att anmälningar i stor utsträckning ingått till postgirokontoret för sent, i vissa fall en hel månad eller mera. Detta hade haft till följd, att understöd jämte bidrag i många fall kommit att utbetalas för längre tid än som vederbort. Sedan generalpoststyrelsen med anledning därav delgivit arméförvaltningens civila departement de gjorda iakttagelserna, hade departementet genom notis i Tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret den 26 februari 1940 låtit fästa vederbörande militära myndigheters uppmärksamhet på angelägenheten av att anmälningsskyldigheten fullgjordes snabbt och noggrant. Det hade dock alltjämt i betydande omfattning förekommit, att anmälningar ingått till postgirokontoret längre eller kortare tid efter värnpliktigas hemförlovning m. m. Så snart postgirokontoret i de fall, som rörde för sent erhållna anmälningar, fått kännedom om militärtjänstgöringens upphörande för den värnpliktige, hade återkravsskrivelse till denne expedierats. I sådana fall, då två eller flera 15-dagarsperioder förflutit, innan föreskriven anmälan inkommit, och beloppet av för mycket utbetalt understöd således blivit förhållandevis stort, hade samtidigt den värnpliktige underrättats om att skulden finge avbetalningsvis regleras, därest beloppet icke kunde på en gång återbetalas. Återbetalning hade även i viss utsträckning kommit till stånd.

Till alla de betalningsskyldiga värnpliktiga, som varken lämnat svar på postgirokontorets återkravsskrivelse eller verkställt någon avbetalning på sin skuld, hade postgirokontoret sedermera avlåtit skriftliga påminnelser.

Genom postgirokontoret hade familjeunderstöd och bostadsbidrag utbetalats för närmare 70 000 värnpliktigas räkning. Hela antalet utbetalningar belöpte sig till 361 252 och det utbetalade beloppet utgjorde tillhoppa

17 167 368 kronor 54 öre. Antalet värnpliktiga, som uppburit för högt belopp, uppginge till 7 939. Vad beträffade återkravssumman utgjorde den ursprungligen 373 823 kronor 94 öre.

Uti 3 843 fall hade återbetalning av skuldbeloppet ägt rum med sammanlagt 150 659 kronor 54 öre. En i promemorian intagen sammanställning visade, att återbetalningarna numera praktiskt taget avstannat. Vid utgången av juni månad 1941 hade 4 096 återbetalningsskyldiga kvarstått, och postgirokontorets fordran hade vid samma tidpunkt varit 223 164 kronor 40 öre.

Postgirokontoret hade under hand samrått med statens arbetsmarknads-kommission om möjligheten att genom medverkan från familjebidragsnämndernas sida söka återbekomma för mycket utbetalade medel, och i anslutning härtill hade kommissionen i ett för familjebidragsnämnderna avsett cirkulär med anvisningar rörande tillämpningen av krigsfamiljebidragsförfattningarna intagit en notis av innehåll, att därest postgirokontoret skulle anhålla om familjebidragsnämnds medverkan för utbekommande av för mycket utgivet familjeunderstöd, dylik anmodan borde efterkommas. Postgirokontoret hade förberedelsevis låtit iordningställa specificerade uppgifter att tillställas respektive familjebidragsnämnder, upptagande de värnpliktigas nummer, namn, kyrkoskrivningsort och adress samt beloppet av för mycket utbetalat understöd, eventuellt återburet belopp och kvarstående skuld.

De från postgirokontoret felaktigt verkställda utbetalningarna av familjeunderstöd och bostadsbidrag, om vilka här vore fråga, hade praktiskt taget samtliga berott på uteblivet eller i rätt tid icke insänt meddelande från militärmyndigheternas sida om upphörd tjänstgöring för värnpliktiga. I något enstaka fall hade dupletter av resolutioner från länsstyrelse vållat dubbelutbetalning. Såvitt för generalpoststyrelsen vore känt, hade oriktiga uppgifter, på grund av vilka felutbetalning av understöd och bidrag skulle förekommit, icke lämnats från nu betalningsskyldiga värnpliktiga.

Även om återkravs rätt gällde som huvudregel för det fall någon av misstag erhållit belopp, som han rätteligen ej ägt uppbära, syntes dock ett flertal rättsfall ge vid handen, att undantag borde finnas från denna regel. Ett som det ville synas grundläggande rättsfall härutinnan funnes refererat i Nytt juridiskt arkiv, årgång 1933, s. 25. Av rättsfallet, jämfört med justitierådet Alexandersons i referatet återgivna promemoria, syntes framgå, att högsta domstolen ställt sig på den ståndpunkten att återkravs rätt ej föreläge om en prestation erlagts och mottagits i kraft av ömsesidig villfarelse och det vore betalaren själv, som framkallat misstaget, och det ej funnes särskilda skäl att ändock medgiva återkrav, t. ex. att mottagaren hade ännu mindre ursäkt för sitt misstag.

Vad beträffade de för mycket utbetalade familjeunderstödsmedlen, om vilka här vore fråga, syntes det få anses ligga i öppen dag, att mottagarna redan förbrukat dessa medel för sitt uppehälle. Det för mycket bekomna beloppet hade i många fall varit så pass obetydligt, att mottagaren näppeligen själv kunnat bedöma, att överbetalning förelegat. Så exempelvis då understöd erhållits för hel 15-dagarsperiod, medan rätteligen understöd bort utgå för endast 10 eller 12 dagar av perioden. I andra fall åter kunde understöd ha utbetalats en eller till och med flera 15-dagarsperioder i följd (med utbetalningskort var 15:e dag) efter vederbörandes hemförlovning, och i sådant fall ville det synas, som om den värnpliktige bort förstå, att remissan varit felaktig. Att kunna skilja mellan ursäktligt och icke ursäktligt misstag härvidlag syntes dock med hänsyn till alla förekommande gränsfall få anses ogörligt, åtminstone utan en ingående undersökning av varje särskilt fall. I fråga om återkrav eller icke återkrav torde därför vara nödvändigt att förfara lika gentemot alla.

Såsom ovan nämnts hade ett stort antal värnpliktiga återbetalt för mycket bekommet understöd. Utginge man från att det vore de ekonomiskt bäst ställda, som gjort återbetalning, och att de återstående utgjordes av sådana, som icke haft möjlighet att återbära beloppet, skedde ju egentligen ej någon orätt mot de förstnämnda, om beloppet efterskänktes för de kvarstående. I stort sett torde det nog också förhålla sig på nu angivet sätt. Å andra sidan torde också ha förekommit, att ekonomiskt sämre lottade verkställt återbetalning. För ett dylikt antagande talade i viss mån den omständigheten, att återbäring av understödsmedel i åtskilliga fall skett genom avbetalningar — i allmänhet månadsvis — med ganska blygsamma belopp. Skulle man döma av innehållet i flertalet av de brev, som ingått till postgirokontoret, syntes god vilja till återbetalning nästan alltid ha förelegat, medan det däremot varit förmågan som brustit. I regel hade framhållits, att det mottagna beloppet åtgått till livsuppehållet och att vederbörande ej sett sig i stånd att åtminstone för närvarande återbetala detsamma. Anledningen därtill vore vanligen ekonomiska svårigheter på grund av mer eller mindre långvarig beredskapstjänst, arbetslöshet eller sjukdom. Några av de betalningsskyldiga hade förklarat, att de vore villiga återbetala, om deras ekonomi i en framtid medgäve detta. Därför hade ett stort antal av dem, som besvarat postgirokontorets skrivelser, under hänvisning till sin oförmåga att betala hemställt, att den ifrågakomna skulden måtte efterskännas. Givetvis måste man dock även räkna med fall — kanske dock mest enstaka sådana — där underlåtenheten att återbetala beloppet kunde ha varit beroende på bristande vilja.

Om postgirokontoret i anslutning till den anmodan arbetsmarknadskommissionen i sitt cirkulär riktat till familjebidragsnämnderna skulle söka erhålla dessas medverkan vid återbetalningarna vore det sannolikt, att ytterligare ett måhända icke obetydligt belopp kunde återvinnas. Ett större eller mindre restbelopp komme dock — även efter vidtagandet av en dylik åtgärd — att kvarstå obetalt. Det vore icke heller säkert, att vad som komme att återbetalas via familjebidragsnämnderna härrörde från dem, som hade lättast att betala. Sannolikt komme nämndernas medverkan att bestå i att de — efter överenskommelse med vederbörande — vid expediering av familjebidrag till de inkallade komme att göra visst avdrag å det utgående beloppet. Denna form för återbetalning — avdragsformen — vore obestriddligen synnerligen effektiv, men den medförde dock, att de hemmavarande finge nöja sig med ett reducerat familjebidrag under avdragstiden. Vad anginge värnpliktiga, som icke för närvarande vore eller inom den närmaste tiden komme att bli inkallade, torde man knappast kunna påräkna medverkan från familjebidragsnämndernas sida, utan torde återkravet beträffande dessa i fortsättningen liksom hittills få handhas av postgirokontoret. Att återfå beloppet från dessa icke inkallade torde bli förenat med ganska stora svårigheter.

Enligt senare lämnad uppgift ha ytterligare felaktiga utbetalningar till ett sammanlagt belopp av 21 342 kronor 68 öre upptäckts och sedan den 1 juli 1941 återbetalningar verkställts med ett belopp av 3 387 kronor 40 öre, i följd varav statsverkets fordran den 1 januari 1944 uppgått till 241 119 kronor 68 öre.

Statens arbetsmarknadskommission har i ett i ärendet avgivet yttrande anfört, att kommissionen — i likhet med postsparbankschefen Enger — funne, att frågan om återbetalningsskyldighet för familjeunderstöd, som felaktigt uppburits, vore att bedöma enligt allmänna rättsregler samt att det åberopade rättsfallet gäve vägledning för bedömande av åtminstone det vida

överbägende antalet fall, nämligen de, då ursäktlig villfarelse beträffande den skedda utbetalningens riktighet finge antagas föreligga hos betalningsmottagaren. I övriga fall syntes det klart, att återbetalningsskyldighet föreläge.

Även kommissionen förmenade, att det vore nödvändigt att förfara lika i samtliga fall. Även om beträffande vissa utbetalningar mindre eller icke ursäktligt misstag från betalningsmottagarens sida skulle föreligga, syntes nämligen avskiljandet av dessa vara förenat med betydande arbete och därmed kostnader, utan att det på grundval av material, som föreläge eller som utan större omgång kunde införskaffas, torde bliva möjligt att med större grad av säkerhet bedöma utgången av en eventuellt anhängiggjord talan. Härtill komme, att betalningsförmågan i så gott som samtliga fall sannolikt vore ringa. — Enger hade ifrågasatt att — efter frivillig överenskommelse med vederbörande — familjebidragsnämnderna skulle göra avdrag för oriktigt uppburet familjeunderstöd å utgående familjebidrag. Med hänsyn till innehållet i 22 § första stycket krigsfamiljebidragsförordningen, vari stadgades, att rätt till familjebidrag enligt förordningen icke kunde överlätas, vore kommissionen synnerligen tveksam, huruvida denna väg vore framkomlig. Det ifrågasatta förfaringssättet syntes nämligen innebära, att åtminstone viss del av familjebidrag överlätas på postgirokontoret. Med hänsyn härtill och då, på sätt i promemorian framhållits, det måste antagas, att kvarstående oreglerade belopp till åtminstone huvudsaklig del hänförde sig till sådana värnpliktiga, vilkas återbetalningsförmåga vore ringa eller ingen, syntes det kommissionen, att möjligheten att återvinna någon större del av postgirokontorets utestående fordran icke vore stor. Man torde också böra räkna med att ett generellt försök att återbekomma ifrågavarande belopp skulle medföra icke oväsentliga kostnader, och det förefölle kommissionen kunna dragas i tvivelsmål, huruvida de belopp, som kunde återvinnas, komme att täcka dessa kostnader. Den omständigheten, att återbetalningarna starkt sjunkit och under senast redovisade tid skett med relativt obetydliga belopp, talade i varje fall härför.

Med hänsyn till samtliga förekommande omständigheter ifrågasatte kommissionen, huruvida icke åtminstone praktiska skäl närmast talade för att ifrågavarande återstående belopp borde efterskänkas och avskrivas.

Arméförvaltningens civila departement har i remissyttrande i ärendet förklarat, att departementet i stort sett anslöte sig till vad arbetsmarknadskommissionen sålunda anført. Dock kunde ifrågasättas, om generell avskrivning av hela det felaktigt utbetalda beloppet borde beslutas och om icke hellre generalpoststyrelsen borde bemyndigas att efter prövning från fall till fall förordna om efterskänkande av ifrågavarande fordringar. Vidare borde enligt departementets mening framhållas, att skyldighet att ersätta genom ifrågavarande felaktiga utbetalningar statsverket åsamkad förlust i många fall torde få anses åligga vederbörande militära befattningshavare, som underlåtit att i rätt tid insända föreskriven anmälan angående de understödsberättigades tjänstgöringsförhållanden. Emellertid syntes det vara förbundet med avsevärda praktiska svårigheter att göra detta ansvar gällande

gentemot vederbörande, och departementet kunde fördensskull icke förorda, att åtgärder härutinnan vidtoges.

Statskontoret har i ärendet anført, att ämbetsverket i allt väsentligt biträdde den uppfattning, åt vilken arbetsmarknadskommissionen givit uttryck, men att ämbetsverket dock icke vore berett att tillstyrka en generell avskrivning av samtliga kvarstående oreglerade belopp. Ämbetsverket ville i stället föreslå, att återbetalningsskyldigheten generellt efterskänktes endast beträffande de fordringsbelopp, som icke överstege 50 kronor, medan i fråga om övriga oreglerade belopp generalpoststyrelsen medgäves rätt att efter prövning i varje särskilt fall besluta, huruvida och i vad mån med hänsyn till föreliggande omständigheter avskrivning borde komma till stånd. Enligt vad statskontoret under hand inhämtat från generalpoststyrelsen kunde antalet återbetalningsskyldiga, vilkas skuld överstege 50 kronor, uppskattas till i runt tal 1 500, medan antalet poster, där skuldbeloppet utgjorde högst 50 kronor, uppginge till omkring 2 500.

Gentemot vad arméförvaltningens civila departement anført i fråga om ansvar för de militära befattningshavare, som genom sin uraktlåtenhet att i rätt tid anmäla de understödsberättigades tjänstgöringsförhållanden orsakat ifrågavarande förluster för statsverket, ville statskontoret understryka, att ämbetsverket ansåge det självfallet att, om försummelse från någon befattningshavares sida befunnas ha förekommit i högre grad, ansvar ock borde göras gällande mot vederbörande.

I ärendet har slutligen *generalpoststyrelsen* den 10 april 1942 avgivit utlåtande, och därvid anført följande.

Generalpoststyrelsen ansåge i likhet med statskontoret, att, därest hela det återstående fordringsbeloppet icke ansåges kunna generellt avskrivas utan det skulle överlämnas åt generalpoststyrelsen att efter prövning i varje särskilt fall besluta, huruvida och i vad mån med hänsyn till föreliggande omständigheter avskrivning skulle komma till stånd, fordringar på visst mindre belopp lämpligen borde generellt avskrivas. Det kunde nämligen antagas, att i de fall, då det för mycket utbetalade beloppet varit obetydligt, betalningsmottagaren ofta icke själv kunnat bedöma, huruvida han erhållit mera än som rätteligen skolat tillkomma honom. Därjämte torde, såsom arbetsmarknadskommissionen anført, försök att återbekomma även dylika smärre belopp komma att medföra icke oväsentliga kostnader, som kanske icke ens skulle täckas av det som kunde återvinnas. Statskontoret hade föreslagit, att återbetalningsskyldigheten skulle generellt efterskänkas beträffande fordringsbelopp, som icke överstege 50 kronor, och enligt styrelsens mening syntes denna gränsdragning lämpligt avvägd. Vid bifall därtill skulle ett belopp av omkring 50 000 kronor, fördelade på cirka 2 500 betalningsskyldiga, komma att avskrivas.

I fråga om övriga fordringsbelopp skulle det således åligga generalpoststyrelsen att från fall till fall verkställa prövning och meddela beslut. Här uppstode då frågan, huru erforderligt material för ett dylikt bedömande lämpligen skulle kunna införskaffas. Inom postverket funnes nämligen icke några organ, som skulle kunna lämna för ändamålet behövliga uppgifter. Det förefölle styrelsen, som om en framkomlig väg vore att få viss medverkan från familjebidragsnämndernas sida. Dessa nämnder torde nämligen i allmänhet äga ganska god kännedom om de värnpliktiga, och flertalet av de värnpliktiga, som på sin tid uppburit familjeunderstöd genom postgirokontorets

förmedling, torde sedermera ha varit inkallade en eller flera gånger till beredskapstjänstgöring, varför uppgifter för övervägande antalet av dem — lämnade i samband med ansökningar om familjebidrag — torde föreligga hos familjebidragsnämnderna. Generalpoststyrelsen insåge väl, att det kunde vara tveksamt att ålägga familjebidragsnämnderna sådana arbetsuppgifter, som här avsåges, då det ju icke vore fråga om medel, som utbetalats genom nämnderna, och då även för dem själva torde förekomma, att för mycket utgivna medel måste återfordras. Generalpoststyrelsen hade emellertid icke tänkt sig, att nämnderna skulle behöva betungas med något vidlyftigare utredningsarbete i detta hänseende, utan det syntes i allmänhet bliva tillräckligt om nämnderna till generalpoststyrelsen lämnade en avskrift av senast föreliggande ansökning om familjebidrag. Dylik ansökan innehölle nämligen av den värnpliktige på heder och samvete avgiven deklaration om dennes anställnings- och ekonomiska förhållanden, försörjningsplikt m. m. och hade hos familjebidragsnämnden legat till grund för beviljande av familjebidrag, varför denna handling borde vara ägnad att lämna god ledning vid den prövning styrelsen skulle verkställa. Härutöver skulle vederbörande familjebidragsnämnd blott behöva å särskilt tillhandahållet formulär — om vars uppställning under hand samråd med arbetsmarknadskommissionen ägt rum — göra anteckningar om eventuellt inträdda, av nämnden kända ändringar i de förhållanden, som funnes uppgivna i vederbörande ansökan om familjebidrag, ävensom om tidsperioder, under vilka den värnpliktige varit inkallad efter det utbetalningen av familjeunderstöd upphört. Upplysning borde därjämte lämpligen lämnas om huruvida fattigvårdsunderstöd eller arbetslöshetshjälp åtnjutits och om eljest föreliggande omständigheter av ömmande beskaffenhet, om vilka nämnden ägde kännedom.

För det fall att värnpliktig, som det här gällde, icke varit inkallad efter det familjebidragsnämnderna övertagit handläggningen av bidragsärendena och familjebidragsnämnd därför saknade uppgifter om den värnpliktige, skulle generalpoststyrelsen söka införskaffa motsvarande uppgifter i annan ordning.

Genom de sålunda inhämtade uppgifterna skulle generalpoststyrelsen få till sitt förfogande ett ganska fullständigt och enhetligt material, vilket skulle underlätta för styrelsen att i de olika fallen avgöra, huruvida kraven på återbetalning skulle fullföljas eller om avskrivning ansåges kunna medgivas. I åtskilliga fall kunde givetvis också tänkas, att vederbörande befunnas i stånd att återbetala en del av skuldbeloppet, under det att återstående del därav måste efterskänkas.

Därest nu uppdragna riktlinjer för fortsatt handläggning av ärendet ansåges böra godtagas och generalpoststyrelsen således finge i den begränsade omfattning som ovan sagts taga familjebidragsnämndernas medverkan i anspråk, vore generalpoststyrelsen villig åtaga sig bestyret med den prövning, som i ärendet föreslagits. Styrelsen förutsatte, att ersättning i förekommande fall komme att beredas postverket för med bestyret i fråga förenade kostnader.

En sammanställning över antalet återbetalningsskyldiga värnpliktiga, ordnade i beloppsgrupper, fanns fogad vid styrelsens yttrande.

Föreliggande ärende om oriktiga utbetalningar av familjebidrag och hemortslön.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 13 maj 1943 har *statens arbetsmarknadskommission* upptagit frågan om statsbidrag till kommun för vissa av militära myndigheter föranledda felaktiga utbetalningar av familjebidrag och hemortslön. Efter en redogörelse för bestämmelserna om anmälningsskyldigheten

för militär myndighet samt värnpliktig och annan betalningsmottagare i fråga om värnplikts tjänstgöringsförhållanden m. m. anförde kommissionen bland annat följande.

Redan kort tid efter det att 1940 års krigsfamiljebidragsförfattningar börjat tillämpas våren 1940 visade det sig, att familjebidrag i många fall kommo att utgå jämväl för tid efter tjänstgöringens upphörande. Fall förekommo också då bidrag utbetalats till personer, för vilka felaktigt uppgivits att krigsfamiljebidragsförordningen vore tillämplig å dem. Förhållandena förbättrades dock, sedan mera detaljerade föreskrifter för anmälningsskyldighetens fullgörande lämnats dels genom förenämnda i kommandoväg meddelade bestämmelser, dels i av kommissionen utfärdade anvisningar. En ytterligare förbättring i förhållandena kunde, som ovan nämnts, förmärkas, sedan den värnpliktes anmälningsskyldighet anknutits till av kommissionen fastställt formulär SAK nr F 45. Av uteblivna eller försenade anmälningar vållade felaktiga utbetalningar förekomma dock alltjämt.

Sedan 1942 års krigsfamiljebidragsförordnings bestämmelser om hemortslön trätt i kraft den 1 juli 1942, har tillkommit en ny kategori av felaktiga utbetalningar. I ett avsevärt antal fall synes hemortslön ha utbetalats med för stort belopp på grund av att truppregistreringsmyndighetens bestyrkande av ansökan visat sig vara felaktigt.

Med vad nu sagts har kommissionen endast velat inledningsvis beröra sådana felaktiga utbetalningar, som militära myndigheter förorsakat eller medverkat till. En mera ingående redogörelse för felaktigheternas art, orsaker och omfattning lämnas i det följande.

Även andra felaktiga utbetalningar än sådana, som vållats av militärmyndighet, ha givetvis förekommit. Om dem är emellertid icke fråga i denna framställning.

Vad angår förekomsten av felaktiga utbetalningar överhuvudtaget anser sig kommissionen i detta sammanhang ha anledning såsom sin uppfattning uttala, att det med hänsyn till verksamhetens omfattning samt till att betydande arbetsuppgifter hastigt lades på nytillskapade eller för dylika uppgifter främmande organ knappast torde ha kunnat förväntas annat än att vissa felaktigheter skulle uppkomma.

Har familjebidrag eller hemortslön felaktigt utbetalats, kan med gällande bestämmelser, erinrade kommissionen, gottgörelse av statsmedel icke i vanlig ordning beviljas kommun. Beloppet stannade sålunda å denna. Återkravs rätt kunde under vissa förutsättningar föreligga mot den värnpliktige, mot familjemedlem eller annan betalningsmottagare, som beloppet kommit till godo, mot den för militär myndighets förfarande ansvarige samt i vissa fall, varom emellertid i nu förevarande sammanhang icke torde kunna bli fråga, mot familjebidragsnämndernas ledamöter. Återbetalningsskyldighet kunde under vissa förutsättningar föreligga för flera berörda parter samtidigt. Grundades återbetalningsskyldighet på försummad anmälan om tjänstgöringens upphörande eller dylikt torde regelmässigt sådan skyldighet föreligga för såväl den värnpliktige som den militäre ansvarige, enär fullgörandet av enderas anmälningsskyldighet bort vara tillfyllest för att förhindra felaktig utbetalning. Kunde familjebidragsnämnd icke förmå värnpliktig, eventuellt familjemedlem eller annan betalningsmottagare, till frivillig återbetalning, och föreläge icke förutsättningar för avräkning vid senare tjänstgöring, måste familje-

bidragsnämnden använda vanliga rättsmedel för att söka utfå kommunens fordran.

Hade familjebidragsnämnd felaktigt utbetalat familjebidrag eller hemortslön till följd av att militär myndighet lämnat felaktig uppgift om tjänstgöringsförhållandena eller försummat att översända uppgift om tjänstgöringens upphörande, måste — framhöll kommissionen — utredning verkställas genom militär myndighets försorg om orsaken till försummelsen och eventuellt också om vem som gjort sig skyldig till försummelsen. Men även om sådan utredning verkställs och ledde till resultat, torde dock domstolsförfarande som regel vara erforderligt för fastställande av återbetalningsskyldighet för den försumlige.

Efter en redogörelse för bland annat vissa av Kungl. Maj:t till kommissionen remitterade framställningar rörande statsbidrag för vissa av militära myndigheter föranledda felaktiga utbetalningar av familjebidrag m. m. anförde kommissionen vidare bland annat:

Frågan om beredande av gottgörelse av statsmedel åt kommuner, som på grund av militära myndigheters försummelser föranletts till felaktiga utbetalningar av familjebidrag och hemortslön, har av kommissionen ansetts böra nu bringas under Kungl. Maj:ts prövning.

De militära myndigheterna ha i icke ringa omfattning gjort sig skyldiga till försumlighet eller felaktigt förfarande i fråga om anmälningsskyldighet enligt 18 § i 1940 års krigsfamiljebidragskungörelse. I flertalet fall gäller försummelsen, att meddelande om upphörande av eller avbrott i tjänstgöringen icke avsänts till vederbörande familjebidragsnämnd eller att sådant meddelande avsänts så sent, att familjebidrag eller hemortslön redan utbetalats för tid, varunder rätt till bidrag icke förelegat.

Jämväl i fråga om bestrykande av hemortslöneansökningar ha felaktigheter, som lett till obehöriga utbetalningar, förekommit. Också andra fall ha förekommit, t. ex. att militär myndighet intygat, att krigsfrivillig med tjänstgöring vid sjövärnsskären vore berättigad till hemortslön efter enahanda grunder som till dylik tjänstgöring beordrad värnpliktige.

Vad angår de ifrågavarande beloppen är kommissionen icke i stånd att lämna några tillförlitliga uppgifter. Huruvida och i vad mån militär myndighet vållat felaktig utbetalning kan oftast icke klarläggas förrän efter utredning i varje särskilt fall. Härtill kommer att, på sätt kommissionen i det följande närmare utvecklar, gottgörelse av statsmedel icke torde böra ifrågakomma i sådana fall, där beloppet kan återfås av den värnpliktige. Även härutinnan torde viss utredning vara erforderlig.

I de fall, då familjebidragsnämnd på grund av militär myndighets felaktiga förfarande utbetalat familjebidrag eller hemortslön med för högt belopp eller för längre tid än som vederbort, har kommunen visserligen regressrätt mot den för felet ansvarige, men frågan i vad mån försumlighet eller felaktigt förfarande från militär myndighets sida medför återbetalningsskyldighet ankommer på domstols prövning. Det torde emellertid icke skäligen kunna påfordras, att frågan om ersättning av statsmedel till kommunerna skall anstå, tills frågan om militär myndighets ersättningsskyldighet prövats. I olika sammanhang har från familjebidragsnämnderna eller annan kommunal myndighet gjorts gällande, att kostnaderna för utbetalningar, som föranletts av försumlighet eller felaktigt förfarande från militär myndighets sida borde

gottgöras av staten. Enligt kommissionens förmenande tala synnerligen starka billighetsskäl för ett tillgodoseende av dessa kommunala synpunkter.

Den invändningen skulle dock kunna göras, att, därest staten trädde emellan för felaktiga utbetalningar, detta skulle kunna vara ägnat att avtrubba familjebidragsnämndernas intresse av att uppkomma felaktigheter snarast möjligt rättades till. Emellertid anser kommissionen, att numera en tidpunkt inträtt, då berättigade kommunala intressen skulle kunna tillgodoses, utan fara för att familjebidragsnämnderna eftersatte sin skyldighet att söka begränsa räckvidden av uppkomna felaktigheter.

Den 1 mars 1943 ha 1942 års krigsfamiljebidragsförfattningar, med i detta sammanhang oväsentliga undantag, helt trätt i kraft. I samband härmed ha bland annat mera detaljerade föreskrifter givits beträffande de militära myndigheternas befattning med familjebidragsärenden. Viss anknytning till det nya militära redovisningssystemet har också möjliggjort utarbetande av formulär m. m., som torde underlätta för de militära myndigheterna att rätt fullgöra sin uppgiftsskyldighet m. m. Då ansökan om hemortslön enligt 45 § i 1942 års krigsfamiljebidragsförordning icke må upptagas till prövning, därest ansökan icke inkommit till vederbörande militäre chef före den 1 januari 1943, kan det antagas, att truppregistreringsmyndigheternas befattning med dylika ärenden praktiskt sett upphört. Även arbetsuppgifterna i fråga om bestyrkande av ansökningar om hemortslön enligt 20 § måste ha avsevärt minskat. Dessa omständigheter torde berättiga till antagande, att felaktigheterna i framtiden skola bli mindre framträdande.

Vidare torde de särskilda heltidsanställda, mera kvalificerade revisorer, som numera tillsatts i flertalet län, utgöra icke blott ett stöd för familjebidragsnämnderna utan även möjliggöra bättre kontroll över att familjebidragsnämnderna på bästa sätt fullgöra sina skyldigheter.

Slutligen må framhållas, att även om statsbidrag i anledning av denna framställning skulle komma att beviljas för tid före ikraftträdandet den 1 mars 1943 av de nya bestämmelserna, detta icke bör kunna tagas till intäkt för att sådant bidrag jämväl skall komma att beviljas för felaktiga utbetalningar därefter.

Kommissionen föresloge sålunda, att statsbidrag skulle utgå för belopp, som felaktigt utbetalats på grund av oriktig eller utebliven uppgift från militär myndighet. Om däremot visserligen militär myndighet försummat exempelvis anmälan om hemförlovning men den värnpliktige gjort sådan anmälan, borde statsbidrag uppenbarligen icke utgå för den felaktiga utbetalningen. Ej heller då familjebidragsnämnd skäligen bort inse, att felaktighet förelupit i fråga om anmälan eller bestyrkande, borde statsbidrag beviljas. Under vissa förhållanden borde dylika omständigheter föranleda jämkning av statsbidragets belopp.

Som villkor för rätt till statsbidrag borde föreskrivas, att kommunen å statsverket överläte sin regressrätt mot den för den militära myndighetens fel ansvarige. Å vederbörande statlig myndighet ankomme därefter att avgöra, huruvida ansvar och ersättning borde i vederbörlig ordning utkrävas. Vid denna prövning borde enligt kommissionens mening följande synpunkter beaktas.

Det torde knappast kunna ifrågakomma, att i samtliga fall draga frågan om ansvar och återbetalningsskyldighet under domstols prövning. I många fall är den ansvarige icke mera i tjänst eller har förflyttats till annan befatt-

ning. Bland annat med hänsyn härtill torde kostnaderna, därest samtliga fall skulle bringas under domstols prövning, komma att stiga till avsevärda belopp.

Beträffande den första tiden för familjebidragsförfattningarnas giltighet må också erinras, att bestämmelserna lade helt nya uppgifter på de militära myndigheterna och att tillämpningsföreskrifter understundom dröjde. Under familjebidragsverksamhetens första tid ledde avsaknaden av uttryckliga bestämmelser rörande de militära myndigheternas befattning med familjebidragsärendenas handläggning till en icke avsedd decentralisering av uppgiftsskyldigheten. I avsevärd utsträckning förekom delegation av uppgifterna, understundom under hand eller enligt relativt oklara föreskrifter. Ihågkommas bör också de betydande rent militära organisationsuppgifter, som vid samma tid åvilade truppförbanden.

Vad angår felaktigt bestyrkande av hemortslöneansökningar ha felaktigheterna i stort sett föräretts av — förutom bristfälliga eller felaktiga anteckningar i värnpliktshandlingarna — oriktig tolkning av gällande bestämmelser. I detta sammanhang må erinras om, att de i krigsfamiljebidragsförordningen meddelade bestämmelserna om hemortslön bygga på förhållanden, som för sitt rätta bedömande fordra ingående kännedom om för olika tider gällande värnpliktslagar och inskrivningsförordningar ävensom genom kungl. brev och i kommandoväg meddelade föreskrifter.

Den omständigheten att återbetalningsskyldighet för militär befattningshavare må föreligga utesluter icke, som av det tidigare anförda framgår, att jämväl den värnpliktige, familjemedlem eller betalningsmottagare kan vara återbetalningsskyldig. Försummar den värnpliktige sin anmälningsskyldighet torde han, åtminstone i allmänhet, vara återbetalningsskyldig enligt allmänna rättsregler. Familjebidragsnämnden är då för utfående av sin fordran hänvisad till vanliga rättsmedel. Utnyttjandet av dessa drager emellertid kostnader. Är det uppenbart eller talar större sannolikhet för att den värnpliktige icke skulle kunna förmås gälda eventuellt utdömt belopp, synes därför icke böra påfordras, att familjebidragsnämnd skall ha sökt utfå sin fordran genom talan inför domstol. Beträffande frågan, huruvida eventuellt belopp skäligen kan antagas kunna återfås av den värnpliktige, torde kunna godtagas intyg av den av länsstyrelsen förordnade revisorn för familjebidragsnämnden, vilken skulle ha att, om så erfordras, införskaffa för frågans bedömande erforderliga uppgifter.

Även beträffande den tid, för vilken familjebidragsnämnden bör vara skyldig att göra gällande sin återkravs rätt, torde vissa inskränkningar böra göras. Kommissionen finner sålunda i viss mån naturligt, om de värnpliktiga icke hade kännedom om den i 22 § 1940 års krigsfamiljebidragskungörelse stadgade anmälningsskyldigheten, innan det klarlades för dem, att skyldigheten anknutits till formulär SAK nr F 45. Enligt kommissionens erfarenhet kan man icke räkna med att så i allmänhet skett förrän efter det den i det föregående omförmälda generalordern nr 3575 den 24 augusti 1940 utfärdats och kommit till de värnpliktigas kännedom. Visst beaktande förtjänar jämväl den möjlighet att bevilja familjebidrag för viss tid efter det tjänstgöringen upphört eller avbrutits, som tillkom genom 8 a § 1940 års krigsfamiljebidragskungörelse, vilket stadgande trädde i kraft den 1 december 1940. Härefter har det i vissa fall icke spelat någon ekonomisk roll, om bidrag på grund av utebliven anmälan om upphörande av eller avbrott i tjänstgöringen kommit att löpa någon kortare tid därefter, nämligen då skäl förelegat att bevilja bidrag för någon tid efter det tjänstgöringen upphört eller avbrutits. Med hänsyn till nämnda omständigheter ävensom önskvärldheten av att kunna an-

knyta till ett kalenderårsskifte förmenar kommissionen, att förevarande tidpunkt lämpligen bör bestämmas till den 1 januari 1941.

Enligt kommissionens förslag borde sålunda statsbidrag kunna beviljas kommun för felaktig utbetalning av familjebidrag, som vållats av militär myndighet, ändock att kommunen icke gjort försök att återkräva beloppet av den värnpliktige, försåvitt beloppet avsåge tid före den 1 januari 1941.

Även för den värnpliktiges familjemedlem samt för annan betalningsmottagare kunde, framhöll kommissionen, under vissa förutsättningar återbetalningsskyldighet föreligga enligt allmänna rättsregler, exempelvis för hustru, som, ehuru medveten om att den värnpliktige icke vore i tjänstgöring, utkvitterade bidrag. Emellertid torde ett säkert bedömande av huruvida återbetalningsskyldighet föreläge för familjemedlem eller betalningsmottagare knappast vara möjligt utan domstols prövning. Med hänsyn härtill och till vad som förut sagts om kostnader och om den ofta bristande betalningsförmågan samt till önskvärdheten av att skapa enkla regler, som utan omgång kunde tillämpas, förmenade kommissionen, att man, då fråga vore om familjebidragsnämndernas återkravsskyldighet, borde kunna bortse från familjemedlems eller annan betalningsmottagares eventuella återbetalningsskyldighet.

I överensstämmelse med vad som anförts i fråga om ansvar och ersättningsskyldighet beträffande försumlig militär myndighet borde det åligga vederbörande statlig myndighet att från fall till fall pröva, i vad mån ansvar och ersättning borde utkrävas av annan än den värnpliktige, såsom dennes familjemedlem eller betalningsmottagare, eller med avseende å belopp, som belöpte å tid före den 1 januari 1941. Det borde därför som villkor för rätt till statsbidrag jämväl föreskrivas, att kommunen även skulle överlåta sin regressrätt mot annan återbetalningsskyldig än den för militär myndighets fel ansvarige. Därest återbetalningsskyldighet skulle befinnas föreligga för den värnpliktige eller dennes familjemedlem, borde det åligga familjebidragsnämnd att lämna biträde vid återbetalningsskyldighetens utkrävande, särskilt i sådana fall då återbetalningsskyldigheten kunde fullgöras genom avräkningsförfarande enligt 38 § 1942 års krigsfamiljebidragsförordning.

Under åberopande av det anförda hemställde arbetsmarknadskommissionen, att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga kommissionen medgiva, att statsbidrag för felaktiga utbetalningar av familjebidrag och hemortslön, som vållats av militära myndigheter, finge utgivas i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som kommissionen föreslagit.

Vid kommissionens framställning voro fogade dels en promemoria med exempel på fall, då oriktigt förfarande eller försumlighet av militär myndighet förorsakat eller medverkat till felaktig utbetalning av familjebidrag, dels en promemoria rörande till kommissionen inkomna uppgifter angående familjebidragsnämndernas den 1 november 1941 utestående fordringar, föranledda av att anmälan om hemförlovning m. m. icke rätteligen gjorts och dels en sammanställning av från familjebidragsnämnderna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping infordrade uppgifter rörande utestående fordringar på grund av oriktiga utbetalningar av familjebidrag och hemortslön i fall

där militär myndighet genom försumlighet eller felaktigt förfarande förorsakat eller medverkat till den oriktiga utbetalningen.

Över statens arbetsmarknadskommissions framställning ha yttranden afgivits av justitiekanslersämbetet, chefen för försvarsstaben, statskontoret samt riksräkenskapsverket.

Justitiekanslersämbetet har anført, att skyldighet för statsverket att svara för skada, som tillfogats annan genom felaktigt förfarande av en statens tjänsteman, väl ej fastslagits genom en för alla fall gällande regel. Sådan ersättningsskyldighet hade stadgats endast i vissa författningar men hade i en del fall ansetts föreligga även utan uttrycklig bestämmelse.

I förevarande ärende vore fråga om ersättning för utbetalningar, till vilka de kommunala familjebidragsnämnderna föranletts genom fel eller försummelser av militära myndigheter. Den hjälp till inkallade värnpliktiga eller deras anhöriga, som familjebidrag och hemortslön utgjorde, syntes det principiellt tillhöra staten att tillhandahålla vederbörande. Av särskilda skäl hade det emellertid ansetts, att kommunala organ borde verkställa utbetalningarna och att kommunerna borde vidkännas någon mindre del av beloppen men av statsverket återfå återstoden. I sak kunde alltså kommunerna sägas ha ålagts göra utbetalningar för statens räkning. För sin del vore justitiekanslersämbetet benäget hysa den uppfattningen att, då kommun förletts till felaktig sådan utbetalning genom fel eller försummelse av statens eget organ, en laglig skyldighet ålåg statsverket att hålla kommunen skadeslös. I varje fall måste ett sådant gottgörande anses överensstämma med billighet.

Med hänsyn till det anförda hade justitiekanslersämbetet intet att erinra mot att arbetsmarknadskommissionen erhöile begärt bemyndigande att medgiva utbetalningar av statsbidrag under de av kommissionen föreslagna förutsättningarna.

Såsom kommissionen anført torde det ankomma på vederbörande statliga myndighet att avgöra huruvida ansvar och ersättning borde utkrävas av militär befattningshavare eller annan på grund av felaktig eller underlåten uppgift, varigenom föranletts felaktig utbetalning av familjebidrag eller hemortslön. Intet synes i huvudsak vara att erinra mot att vid avgörandet prøvades, huruvida med hänsyn till av kommissionen i ärendet antydda synpunkter anställande av talan skäligen borde underlåtas.

Chefen för försvarsstaben har funnit utbetalandet av statsmedel för felaktigt utbetalade familjebidrag vara skäligt i de fall, då felet icke berodde på familjebidragsnämnderna själva, samt tillstyrkt bifall till kommissionens hemställan.

Statskontoret har i likhet med statens arbetsmarknadskommission ansett skäligt, att i fall, då familjebidragsnämnd på grund av militär myndighets felaktiga förfarande utbetalat familjebidrag eller hemortslön för högt belopp eller för längre tid än som vederbort, statsverket borde hålla kommunen skadeslös härför i de fall, då kommunen icke kunde återfå vad som för mycket

utbetalats från den, som åtnjutit bidrag eller — i fall, då försummelse förekommit i högre grad — av vederbörande militära beställningshavare genom att dessa ställts till ansvar härför. Vidare har statskontoret yttrat.

Även om statskontoret sålunda i princip kan godtaga kommissionens utgångspunkter, är ämbetsverket dock icke berett att förorda, att i nuvarande läge statsmedel ställas till förfogande för ändamålet. Ett beslut av sådan innebörd anser statskontoret böra föregås av en närmare utredning av i de enskilda fallen föreliggande förhållanden, förslagsvis genom att åt arbetsmarknadskommissionen uppdrages att hos de olika familjebidragsnämnderna inhämta specificerade uppgifter rörande de belopp, som utestå, vilka indrivningsåtgärder, som vidtagits gentemot den betalningsskyldige, dennes ekonomiska förhållanden, möjligheten att framdeles återfå det för mycket utbetalade, orsakerna till den felaktiga utbetalningen, namn å den eller de militära beställningshavare, som bära ansvaret för de uteblivna eller felaktiga meddelandena till nämnden m. m. I enlighet med kommissionens förslag synas dessa uppgifter kunna hänföra sig till tiden före den 1 mars 1943.

Sedan dylika uppgifter inkommit, lära dessa böra bearbetas och sammanställas av arbetsmarknadskommissionen, som därefter synes böra överlämna materialet till central myndighet vid försvaret, å vilken det bör ankomma att i fall, då grov vårdslöshet visats av vederbörande militära beställningshavare, föranstalta om åtal, därest denne icke godvilligt gottgör familjebidragsnämnden för de felaktiga utbetalningarna. Sedan utredningsarbetet slutförts, torde arbetsmarknadskommissionen med överlämnande av utredningsmaterielet till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till de åtgärder, som med hänsyn till då föreliggande förhållanden kunna anses vara av behovet påkallade. En utredning av dylik innebörd torde bli förhållandevis tidskrävande, vilket emellertid enligt statskontorets mening icke får anses vara en olägenhet, enär familjebidragsnämnderna därigenom komma att under en längre tidsperiod vara positivt verksamma för beloppens indrivande. Ämbetsverket förutsätter nämligen, att även efter det uppgifterna avlämnats, nämnderna noggrant följa de till kommissionen anmälda fallen. Om statsmedel däremot nu skulle ställas till förfogande, befarar statskontoret, att detta skulle menligt inverka på de lokala organens intresse för indrivningen av fordringarna.

Statskontoret kan icke finna annan olägenhet vara förenad med ett genomförande av ämbetsverkets förslag än att kommunerna under ytterligare ett eller två år få utan bidrag av statsmedel finansiera ifrågavarande utgifter. Den föreliggande utredningen giver icke några hållpunkter för ett bedömande av storleken av de belopp, som utestå oreglerade. Ämbetsverket föreställer sig emellertid, att dessa som regel icke äro av sådan storleksordning, att kommunernas ekonomi därigenom mera avsevärt betungas.

Riksräkenskapsverket har i likhet med statskontoret ansett det skäligt, att staten hölle vederbörande kommun skadeslös i sådana fall, då familjebidragsnämnd på grund av militär myndighets felaktiga förfarande utbetalat familjebidrag eller hemortslön med för högt belopp eller för längre tid än som vederbort och kommun icke kunnat återfå det för mycket utbetalade från den som åtnjutit bidraget eller i förekommande fall från vederbörande militära beställningshavare. Det av statskontoret förordade tillvägagångssättet för närmare utredning av förhållandena i de enskilda fallen torde medföra garantier mot förhastade utbetalningar av statsbidrag. Å andra sidan syntes det mindre tilltalande, att kommunerna — såsom ju komme att bli fallet — under hela

den tid, som krävdes för utredningens slutförande, skulle få bära den finansiella bördan i sådana fall, där intet eftersatts från kommunens sida utan där orsaken till oriktig utbetalning helt vore att söka i fel eller försumlighet från militär myndighets sida eller i omständigheter, för vilka ingen finge anses råda. Riksräkenskapsverket funne sig därför för sin del bära i stort sett tillstyrka bifall till den av statens arbetsmarknadskommission gjorda framställningen. Den omständigheten, att den föreliggande utredningen icke medgäve ett någorlunda exakt bedömande av storleken av det belopp, det här gällde, har ämbetsverket med hänsyn till beloppets relativt obetydliga storleksordning och till de uppgifter, som lämnats, funnit icke bära utgöra något hinder.

I enlighet med vad arbetsmarknadskommissionen anfört borde medgivanden om statsbidrag i här avsedda fall begränsas till att avse utbetalningar före den 1 mars 1943, vid vilken tidpunkt 1942 års krigsfamiljebidragsförfattningar praktiskt taget helt trätt i kraft.

Riksräkenskapsverket utginge från att det begärda bemyndigandet för statens arbetsmarknadskommission förenades med vissa direktiv beträffande förutsättningarna för att statsbidrag i varje särskilt fall finge beviljas. I sistnämnda hänseende torde de synpunkter, som framförts i den remitterade framställningen, i stort sett kunna godtagas. Beträffande utkrävande av återbetalningsskyldighet från militära beställningshavares sida — i fall där detta ansåges bära komma i fråga — ville riksräkenskapsverket betona önskvärdheten av att enhetliga normer tillämpades och att åtgärder vidtoges utan onödigt dröjsmål.

I förnyat utlåtande med anledning av vad remissmyndigheterna yttrat har *statens arbetsmarknadskommission* anfört bland annat följande.

Gentemot statskontorets farhågor att om statsmedel nu ställdes till förfogande för angivna ändamål detta skulle menligt inverka på de lokala organens intresse för indrivning av fordringarna kan till en början påpekas, att kommissionen förutsätter, att statsbidrag endast utgår för statsverkets andel i den felaktiga utbetalningen. Kommunandelens återfående skulle sålunda fortfarande utgöra ett incitament för kommunerna i utredningsarbetet. Kommissionen vill vidare framhålla, att det även bör beaktas, att man hos de kommunala organen torde kunna förutsätta större intresse för utredningsarbetets behöriga bedrivande, om man först i princip avgjort, att statsbidrag kommer att utgå än därest man nu skulle betunga familjebidragsnämnderna med dylik utredning utan att man med bestämdhet kan utlova statsbidrag eller i varje fall närmare angiva de förutsättningar, under vilka dylikt bidrag kommer att utgå.

Om man emellertid i angivna hänseende endast rör sig med mer eller mindre osäkra antaganden, kan det däremot med visshet förutsättas, att den tidsutdräkt, man med statskontorets ståndpunkt måste räkna med, på ett synnerligen ogynnsamt sätt kommer att påverka utredningsarbetet och dess ekonomiska resultat.

Uppenbarligen spelar det för utredningsarbetet stor roll, att fallen äro så aktuella som möjligt och att man i görligaste mån kan vända sig till samma personal, som ursprungligen haft att taga befattning med ärendena. I fråga om åtskilliga omständigheter av betydelse i detta sammanhang torde nämligen anteckning icke ha verkställts hos familjebidragsnämnden utan man

måste beträffande dessa lita till vederbörandes minne av vad som förekommit eventuellt vid muntliga samtal. Med hänsyn härtill är det av särskild betydelse att man i största möjliga utsträckning kan vända sig till samma personer, som en gång hade att handlägga ärendet i fråga och att dessa personers minne av de närmare omständigheterna icke förbleknat.

En utredning måste också ställa sig svårare, om ombyte av personal i olika befattningar skett såväl hos familjebidragsnämnderna som hos de militära myndigheterna. Man kan givetvis heller icke räkna med att nytillträdande personal skall ha samma intresse för utredningen som den personal, som ursprungligen hade att taga befattning med ärendet och som väl ofta anser sig ha ett personligt intresse av frågans klarläggande.

Mot statskontorets ståndpunkt kan vidare riktas den väsentliga anmärkningen, att vid den ingående och tidskrävande utredning, som statskontoret förutsätter, uppmärksamhet i stor utsträckning måste ägnas åt felaktiga utbetalningar av så ringa storleksordning, att kostnaderna för utredningsarbetet i dylika fall kommer att väsentligt överstiga det belopp, som eventuellt kan återkrävas. Enligt kommissionens förslag däremot skall den myndighet, som har att leda utredningsarbetet, jämväl kunna enligt meddelade direktiv besluta om eftergift av återkravsrätten i dylika fall. Att åtskilliga onödiga kostnader härigenom kunna inbesparas torde ligga i öppen dag.

Slutligen bör även beaktas, att då preskriptionstiden för anställande av ansvarstalan för fel eller försummelse i tjänsten av de ifrågavarande militära befattningshavarna torde utlöpa efter fem år, den tidsutdräkt med fattande av åtalsbeslut, som statskontorets ståndpunkt medför, kan få den mindre önskvärda konsekvensen, att ett stort antal militära befattningshavare komma att undgå ansvar för felaktig handläggning av ärenden av ifrågavarande slag.

Vad angår riksräkenskapsverkets understrykande av önskvärdheten av att enhetliga normer i fråga om utkrävande av återbetalningsskyldighet av militära beställningshavare tillämpas och att åtgärder utan onödigt dröjsmål vidtagas, vill kommissionen framhålla, att kommissionen härutinnan delar riksräkenskapsverkets uppfattning. Kommissionen utgår från att Kungl. Maj:t vid bifall till framställningen kommer att ange den myndighet, på vilken prövningen av frågor om ansvar och återbetalningsskyldighet skall, i samråd med kommissionen, ankomma. Kommissionen förutsätter, att samråd på ett tidigt stadium kommer till stånd med denna myndighet, så att redan vid uppläggningen av den utredning, som blir nödvändig, jämväl de omständigheter bliva klarlagda, som äro av betydelse för avgörande av frågan, huruvida talan skall anhängiggöras. På ärendets nuvarande ståndpunkt har emellertid kommissionen icke ansett befogat eller lämpligt att kommissionen ur de synpunkter, som kommissionen närmast har att företräda, närmare ingår på den principiellt betydelsefulla frågan, huruvida och under vilka förutsättningar eftergift av talan bör ske.

Sedermåra har kommissionen med skrivelse den 28 december 1943 till försvarsdepartementet överlämnat uppgift angående den 28 februari 1943 utstående belopp av felaktiga utbetalningar av familjebidrag eller hemortslön, i fall där militär myndighet förorsakat eller medverkat till de felaktiga utbetalningarna och för vilka familjebidragsnämnderna göra gällande anspråk på statsbidrag enligt kommissionens skrivelse den 13 maj 1943.

Uppgiften är med vissa sedermera verkställda kompletteringar av följande innehåll:

	Hemortslön		Familjebidrag		Summa
	På grund av felaktigt bestyrkt ansökan ¹	På grund av annat felaktigt förfarande av militär myndighet ²	På grund av felaktigt bestyrkt ansökan ³	På grund av annat felaktigt förfarande av militär myndighet ²	
	kronor	kronor	kronor	kronor	kronor
Stockholms stad (beloppen ej specificerade)	—	11 348: 30	—	215 476: 82	226 825: 12
Stockholms län	54: —	294: —	529: 72	13 976: 77	14 854: 49
Uppsala län	—	84: —	—	378: 30	462: 30
Södermanlands län	90: —	—	56: —	295: 75	441: 75
Östergötlands län	180: —	267: 85	625: —	7 213: 09	8 285: 94
Jönköpings län	380: —	303: 50	1 204: 40	928: 64	2 816: 54
Kronobergs län	184: —	42: —	—	5 120: 76	5 346: 76
Kalmar län	302: —	—	—	59: 89	361: 89
Gotlands län	160: —	8: —	—	830: 82	998: 82
Blekinge län	959: —	—	—	1 112: 26	2 071: 26
Kristianstads län	245: 40	—	2 014: 20	3 771: —	6 030: 60
Malmöhus län	458: —	249: 50	7 947: 54	23 877: 23	32 532: 27
Hallands län	—	—	3 369: 51	3 070: 85	6 440: 36
Göteborgs och Bohus län	1 781: 50	117: 45	15 927: 71	26 851: 56	44 678: 22
Älvsborgs län	133: —	26: —	102: 72	8 290: 59	8 552: 31
Skaraborgs län	228: 50	—	—	598: 87	822: 37
Värmlands län	127: —	117: —	—	6 363: 82	6 607: 82
Örebro län	605: —	9: —	82: 72	10 233: 47	10 930: 19
Västmanlands län	—	—	1 782: 25	1 010: 35	2 792: 60
Kopparbergs län	6: —	237: —	907: 65	2 917: 17	4 067: 82
Gävleborgs län	146: —	31: —	883: 20	5 266: 10	6 326: 30
Västernorrlands län	301: —	619: 50	765: 58	24 116: 84	25 802: 92
Jämtlands län	141: —	37: —	—	3 363: 75	3 541: 75
Västerbottens län	2 567: —	307: 25	—	10 446: 86	13 321: 11
Norrbottnens län	13: —	738: —	602: 92	25 960: 89	27 314: 81
	9 056: 40	14 836: 35	36 801: 12	401 532: 45	462 226: 32

¹ Ansökan har bestyrkts för till hemortslön icke berättigad eller för högre dagantal än det vederbörande rätteligen äger räkna sig tillgodo.

² Här avses framför allt fall, då anmälan om uttryckning icke gjorts ofördröjligen.

³ Krigsfamiljebidragsförordningen har exempelvis intygats vara tillämplig å fredskonstituerad landstormsofficer.

I skrivelsen har kommissionen framhållit, att den i uppgiften angivna slutsumman icke kunde exakt angiva de belopp, om vilka i sammanhanget vore fråga samt anfört följande.

Tvärtom måste åtskilliga omständigheter komma att förändra den angivna siffran, och all sannolikhet talar för att den uppgivna summan av fordringarnas belopp kommer att avsevärt ökas. Vissa familjebidragsnämnder ha sålunda anmält, att de av olika skäl inom utsatt tid saknat möjligheter att inkomma med begärda uppgifter; några nämnder ha anmärkt, att de sedermera, när erforderlig utredning hunnit verkställas, skola inkomma med sina uppgifter. Vad angår familjebidragsnämnden i Stockholms stad har kommissionen, för att uppgiften skulle kunna lämnas inom skälig tid, måst medgiva, att uppgiften icke behövde omfatta felaktiga utbetalningar av familjepenning, som avsåge kortare tid än en vecka. Familjebidragsnämnden har också anmält, att utöver det uppgivna beloppet finnes vissa utestående fordringar till ett nu icke beräknat belopp, vilka fordringar för närvarande vore under reglering genom innehållande av familjebidrag (hemortslön), som utginge under nu på-

gående tjänstgöring. Det förekomme vidare, att nämnden i anledning av kontrollundersökningar eller på grund av senare inkomna ansökningar upptäckte nya fall, där felaktig utbetalning ägt rum för tid före den 1 mars 1943. Atminstone sistnämnda omständighet lär gör sig gällande jämväl vad angår andra kommuner än Stockholm.

Andra familjebidragsnämnder ha anmält, att utöver uppgivna belopp förekomme fall, där felaktig utbetalning, vållad av militär myndighet, kunde ifrågasättas, ehuru utredning ännu icke slutförts, huruvida och i vad mån den felaktiga utbetalningen kunde läggas militär myndighet till last. Ytterligare andra familjebidragsnämnder ha framhållit, att hinder mött för lämnande av uppgift på den grund, att vederbörande länsstyrelse ännu icke tagit ställning till statsbidragsansökning, som avser jämväl tid före den 1 mars 1943, eller att beloppet icke kunnat fastställas, enär frågan om familjebidrag respektive statsbidrag därför vore beroende av kammarrättens prövning.

Aven om förenämnda omständigheter torde öka summan av de nu uppgivna felaktigt utbetalade beloppen, torde de nya kostnader, som skulle uppkomma för statsverket vid ett medgivande att statsbidrag må utgå för ifrågavarande felaktiga utbetalningar, icke komma att överstiga en summa av 500,000 kronor. Enligt vad kommissionen numera erfarit, har det nämligen på flera håll förekommit, att statsbidrag redan utgivits till kommunerna för de ovan uppgivna felaktiga utbetalningarna, varvid förhållandet i allmänhet reglerats så, att familjebidragsnämnderna i stället till vederbörande länsstyrelser återredovisat på statsverket belöpande andel av de belopp, som återfåts genom avräkning enligt 27 § 1940 års respektive 38 § 1942 års krigsfamiljebidragsförordning å familjebidrag eller hemortslön vid senare inkallelseperioder eller genom återkravsverksamhet i annan ordning. Statsbidrag har alltså redan i viss utsträckning utgivits och fordringarnas slutliga reglering genom att de skola övertagas av statlig myndighet behöver därför icke föranleda ytterligare utbetalning. Förhållandet medför emellertid, att samråd måste äga rum mellan statens arbetsmarknadskommission och länsstyrelserna till undvikande av att statsbidrag i denna särskilda ordning kommer att utgå för belopp, för vilka på antydda sätt statsbidrag redan utgivits.

Kommissionen har vidare anmält, att vissa familjebidragsnämnder i samband med insändandet av uppgifterna framställt anspråk på eller gjort förfrågan om att erhålla ersättning av statsmedel jämväl för felaktiga utbetalningar, som visserligen icke vållats av militära myndigheter men där den felaktiga utbetalningen ändock icke ansåges böra stanna å kommunen. Härvid komme framför allt följande två tyfall i betraktande.

Det ena sammanhänger, yttrar kommissionen, med före den 1 mars 1943 gällande bestämmelser rörande hemorts-(truppregistrerings-)myndighets skyldighet att till vederbörande familjebidragsnämnd anmäla värnpliktigs inställelse till tjänstgöring respektive tjänstgöringens upphörande.

I 6 § sista stycket 1940 års krigsfamiljebidragskungörelse stadgades, att det, i fall då värnpliktigs ansökan ingivits direkt till familjebidragsnämnden, åläge vederbörande militära chef ävensom vederbörande militära hemortsorganisation, att *på begäran av värnpliktig, som inställt sig till tjänstgöring*, enligt fastställt formulär avgiva särskilt intyg angående inställelsen. Enligt i kommandoväg meddelade föreskrifter skulle emellertid anmälan om inställelse göras beträffande samtliga värnpliktiga, som under tidigare tjänstgöringsperiod antecknats i truppregistrerings-(hemorts-)myndighetens familjebidrags-(hemortslöne-)register, oavsett om den värnpliktige anhöll om intyg eller icke vid ny tjänstgöringsperiods början.

För att undvika att fördröjd anmälan om värnpliktigs inryckning till militärtjänstgöring skall föranleda att familjemedlemmar råka i ekonomiskt trångmål, har kommissionen föreskrivit, att *även om inryckningsbesked saknas*, familjebidrag må genom provisoriskt beslut bestämmas att utgå för kortare tid, inom vilken dylikt besked bör infordras från truppregistrerings-(hemorts-)myndigheten. Det kan då hända, att inryckningsbeskedet angiver annan inryckningsdag än den av den värnpliktige i ansökan om familjebidrag uppgivna, vilket i viss mån är förklarligt, då vissa värnpliktiga ha den felaktiga uppfattningen, att tjänstgöringen börjar i och med avresan från hemorten. Dylikt förhållande kan ha föranlett felaktig utbetalning.

Vidare må framhållas, att om den värnpliktige till äventyrs icke genom anhängan om tjänstgöringsintyg fäst truppregistrerings-(hemorts-)myndighetens uppmärksamhet på att familjebidrag eller hemortslön söks direkt hos familjebidragsnämnden, och han icke heller på grund av tidigare ansökan om sådan förmån är upptagen i familjebidrags-(hemortslöne-)registret, truppregistrerings-(hemorts-)myndigheten icke haft skyldighet att meddela familjebidragsnämnden om hemförlovning (hempermittering). Sistnämnda omständighet kan i sin ordning ha medfört, att familjebidrag kommit att utgå för längre tid än som vederbort. Uppenbart är, att den värnpliktige, åtminstone i det övervägande antalet fall, torde vara återbetalningsskyldig, men vederbörande familjebidragsnämnds uppfattning att av ovan angivna förhållanden betingad felaktig utbetalning, för vilken gottgörelse icke kan erhållas av den värnpliktige, icke bör belasta kommunen, synes förtjäna avseende.

Det andra fall, som avses i förevarande sammanhang, är det, då anmälan om tjänstgöringens upphörande visserligen gjorts i rätt tid såväl av den värnpliktige som av truppregistreringsmyndigheten, men tjänstgöringen upphört omedelbart före utbetalningen av familjebidrag för viss utbetalningsperiod, vilket särskilt hos familjebidragsnämnder med mera omfattande organisation så gott som nödvändigtvis måste medföra, att utbetalningen av det löpande bidraget icke hinner förhindras. Även i dylikt fall torde familjebidragsnämndens uppfattning, att kostnaden för dylik utbetalning icke bör stanna å kommunen, ha visst fog för sig.

Kommissionen funne det på grund av angivna förhållanden önskvärt, att jämväl sådana felaktiga utbetalningar, som nyss nämnts, finge regleras genom att statsbidrag medgäves utgå i dylika fall.

Av vad förut anförts framgår, att såväl familjeunderstöd och bostadsbidrag som familjebidrag och hemortslön felaktigt utbetalats till följd av att militära befattningshavare icke på riktigt sätt fullgjort den anmälningsskyldighet, som ålegat dem enligt de särskilda föreskrifter, för vilka tidigare redogjorts. Den felaktiga handläggningen av ifrågavarande ärenden har huvudsakligen bestått däri, att militära befattningshavare antingen förklarat vederbörande hänförlig under krigsfamiljebidragsbestämmelserna ehuru så icke varit fallet eller ock försummat att i behörig tid anmäla sådan förändring i vederbörandes tjänstgöringsförhållanden, att rätten till bidrag upphört. Det övervägande antalet oriktiga utbetalningar är att hänföra till sistnämnda slag av felaktigt förfarande från militära befattningshavares sida.

Vad angår *familjebidrag*, som huvudsakligen bestrides av statsmedel, och *hemortslön*, som helt utgår av statsmedel, ha kommunerna nödgats svara för samtliga kostnader, i den mån gottgörelse av statsmedel för de felaktiga

*Departements-
chefen.*

utbetalningarna icke kunnat erhållas. Detta förhållande att kommunerna bestritt utgifter, som bort ankomma på statsverket, har förklarligt nog väckt missnöje hos kommunerna, då den felaktiga utbetalningen föranletts av statlig befattningshavares försummelse.

I likhet med statens arbetsmarknadskommission finner jag starka billighetsskäl tala för att i förevarande fall kostnaderna för utbetalningar, som föranletts av försumlighet eller felaktigt förfarande från statlig befattningshavares sida, böra gottgöras av statsverket. Samtliga i ärendet hörda myndigheter ha även uttalat sig för denna ståndpunkt. Sedan kommissionen numera inkommit med en låt vara approximativ uppgift rörande storleken av det belopp, varom här är fråga, synes av skäl som kommissionen anfört ärendet nu böra upptagas till avgörande.

Vid beviljande av gottgörelse av statsmedel för ifrågavarande felaktiga utbetalningar kan det emellertid icke vara riktigt att, såsom statens arbetsmarknadskommission förutsatt, endast ersätta den del av utgiften som icke hänför sig till kommunens andel. Då de anmärkta utbetalningarna föranletts av felaktigt förfarande från statlig befattningshavares sida, bör hela det utbetalade beloppet ersättas. Om däremot statlig befattningshavare visserligen försummat sin skyldighet men den värnpliktige fullgjort vad honom åligger eller familjebidragsnämnden skäligen bort inse, att felaktighet förelupit i fråga om anmälan eller bestyrkande, bör självfallet gottgörelse i princip icke utgå.

Kommissionen har även i särskild framställning upptagit frågan om vissa felaktiga utbetalningar, som varken kunna läggas vederbörande familjebidragsnämnd eller militära befattningshavare till last. De fall, som avses i kommissionens nämnda framställning, äro sådana, då på grund av vissa tekniska brister i förfarandet för anmälan av tjänstgöringens påbörjande och avslutande bidrag kommit att utgå för längre tid än vederbort. Jämväl i dessa och liknande fall tala billighetsskäl för att gottgörelse utgår till kommunerna för felaktigt utbetalade belopp.

Den 1 mars 1943 trädde 1942 års krigsfamiljebidragsförordning och krigsfamiljebidragskungörelse i kraft, med vissa i detta sammanhang oväsentliga undantag. Som statens arbetsmarknadskommission framhållit, har de militära myndigheternas befattning med dessa ärenden väsentligt underlättats genom de särskilt i nämnda kungörelse meddelade mera detaljerade föreskrifterna och genom den närmare anknytning som skett till det militära redovisningssystemet. Med hänsyn bland annat härtill synes det lämpligt att, som statens arbetsmarknadskommission föreslagit, inskränka beviljandet av gottgörelse till utbetalningar, som skett före den 1 mars 1943.

Att utan inskränkningar bevilja kommun gottgörelse för utbetalningar före nämnda tidpunkt skulle emellertid icke vara välbetänkt. Den värnpliktige eller annan, som uppburit beloppet, kan enligt de allmänna rättsregler, för vilka tidigare redogjorts, vara skyldig att återbetala det felaktigt utbetalade beloppet. Ersättningsskyldighet kan även åvila den felande militära befattningshavaren. Statsbidrag bör därför icke meddelas under sådana förutsättningar, att kommunens intresse av att medverka till utkrävande av ersättningsskyldigheten bortfaller.

Som framgår av den tidigare lämnade redogörelsen för gällande rättsregler i fråga om återbetalningsskyldighet för felaktigt utbetalat belopp kunna svårigheter mången gång uppstå att avgöra, huruvida dylik skyldighet föreligger. Vad angår den värnpliktiges återbetalningsskyldighet för felaktigt utgivet belopp, torde emellertid dylik skyldighet som regel föreligga, därest utbetalningen icke skulle ha ägt rum om den värnpliktige behörigen fullgjort honom åvilande anmälningsskyldighet och den värnpliktige ägt kännedom om denna sin skyldighet. Mera tveksamma äro de fall, då det är fråga om återbetalningsskyldighet för den värnpliktiges hustru eller annan familjemedlem eller annan betalningsmottagare. Med hänsyn härtill är det lämpligt att, i enlighet med vad arbetsmarknadskommissionen föreslagit, som villkor för rätt till gottgörelse av statsmedel föreskriva, att kommunen sökt av den värnpliktige återfå till honom felaktigt utbetalat belopp, medan det däremot icke bör krävas, att återbetalningsskyldighet gjorts gällande mot annan betalningsmottagare.

Av det anförda följer även, att viss tidsbegränsning bör stadgas med avseende å familjebidragsnämnds skyldighet att kräva återbetalning av den värnpliktige. Den i 1940 års krigsfamiljebidragskungörelse föreskrivna anmälningsskyldigheten torde icke ha blivit allmänt känd, innan särskilt formulär för ifrågavarande anmälningar fastställts och innehållet i generalordern den 27 augusti 1940 kom till de värnpliktigas kännedom. Med hänsyn härtill torde det vara motiverat att i enlighet med statens arbetsmarknadskommissions förslag begränsa familjebidragsnämndernas återkravsskyldighet till belopp, utbetalade efter den 1 januari 1941.

Om den värnpliktige saknar medel att fullgöra återbetalningsskyldigheten, bör kravet kunna eftergivas. Den värnpliktiges bristande betalningsförmåga bör, såsom arbetsmarknadskommissionen föreslagit, styrkas genom intyg av vederbörande av länsstyrelsen förordnade revisor.

För belopp, som oriktigt utbetalats på grund av felaktigt förfarande från militär befattningshavares sida, är familjebidragsnämnden berättigad till ersättning av den felande militäre befattningshavaren. Det bör dock rimligen icke åligga familjebidragsnämnden att utkräva denna ersättningsskyldighet. Gottgörelse av statsmedel bör sålunda kunna beviljas, oaktat familjebidragsnämnden icke gjort försök att av vederbörande militäre befattningshavare återfå det oriktigt utbetalade beloppet.

I den mån familjebidragsnämnden enligt vad förut anförts icke är skyldig återkräva det felaktigt utbetalade beloppet, bör för rätt till gottgörelse stadgas skyldighet för nämnden att å statsverket överlåta sin fordringsrätt. Familjebidragsnämnden skall sålunda överlåta sin fordringsrätt mot den värnpliktige, då fråga är om belopp, som utbetalats före den 1 januari 1941, samt mot den värnpliktiges familjemedlem eller annan, som uppburit beloppet, ävensom mot den felande militäre befattningshavaren.

Slutligen bör, i enlighet med vad statens arbetsmarknadskommission föreslagit, som ytterligare villkor för rätt till gottgörelse uppställas skyldighet för familjebidragsnämnderna att lämna statsverket biträde vid utkrävandet av återbetalningsskyldigheten.

I vissa fall har Kungl. Maj:t med hänsyn till föreliggande särskilda omständigheter beviljat kommun statsbidrag för familjebidrag eller hemortslön, oaktat gjord utbetalning icke stått i överensstämmelse med gällande författningsbestämmelser. Med hänsyn till det stora antalet fall, då felaktiga utbetalningar föranletts av militär befattningshavare, och då dessa fall i stort sett äro av tämligen ensartad natur, synes det lämpligt, att statens arbetsmarknadskommission i egenskap av tillsynsmyndighet för familjebidragsverksamheten bemyndigas att i första hand pröva frågan, huruvida statsbidrag i dessa fall må utgå. Då ansökan icke av kommissionen bifallits, torde det dock böra stå vederbörande öppet att underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning.

Fråga om återbetalningsskyldighet för familjebidrag eller hemortslön, som felaktigt utbetalats på grund av militär befattningshavares förvällande, kan även uppkomma genom att betalningsmottagaren gör ansökan om befrielse från återbetalningsskyldighet. Dylika ansökningar prövas enligt nuvarande ordning av Kungl. Maj:t. Med hänsyn till det nära samband dessa frågor ha med spörsmålet om gottgörelse av statsmedel för felaktigt utbetalt belopp vill jag föreslå, att arbetsmarknadskommissionen i egenskap av tillsynsmyndighet för familjebidragsverksamheten bemyndigas att pröva och avgöra jämväl dessa ärenden.

I de fall, då statsverket enligt vad i det föregående anförts fått å sig överlåten den fordringsrätt, som kan tillkomma familjebidragsnämnden gentemot den värnpliktige eller annan betalningsmottagare, bör det lämpligen ankomma på arbetsmarknadskommissionen i egenskap av tillsynsmyndighet för familjebidragsverksamheten att bevaka kronans rätt. Vad angår återkravsrätten mot felande militär befattningshavare torde det däremot av praktiska skäl böra åläggas försvarets civilförvaltning att bevaka kronans rätt. Samråd bör därvid äga rum med arbetsmarknadskommissionen. Ansökan av militär befattningshavare om befrielse från betalningsskyldighet bör dock liksom hittills prövas av Kungl. Maj:t.

Vidkommande slutligen de enligt äldre bestämmelser genom postgirokontoret utbetalade *familjeunderstöden* och *bostadsbidragen* ha vissa belopp felaktigt utbetalats till följd av att militära befattningshavare icke behörigen fullgjort dem åliggande anmälningsskyldighet gentemot postgirokontoret. Rörande dessa belopp har fråga uppkommit, i vad mån statsverkets fordringar mot den som uppburit de felaktigt utbetalade beloppen borde efterskänkas. I likhet med statskontoret anser jag någon generell avskrivning av ifrågasvarande belopp icke böra ifrågakomma. Generalpoststyrelsen har emellertid åtagit sig att efter prövning från fall till fall meddela beslut rörande avskrivning av dylika fordringar, därvid familjebidragsnämnderna skulle medverka vid införskaffandet av erforderligt material för denna prövning. För vinnande av största möjliga enhetlighet vid prövningen, huruvida eftergift bör ske, samt med hänsyn till den större förtrogenhet med ärenden av ifrågasvarande slag, som kan förutsättas vara för handen hos tillsynsmyndigheten för familjebidragsverksamheten, samt den nära kontakten mellan denna myndighet och familjebidragsnämnderna, torde emellertid jämväl prövningen av

frågan om eftergift av kronans krav på för mycket utbetalat familjeunderstöd m. m. böra anförtros åt arbetsmarknadskommissionen.

Vid bedömandet av spörsmålet, huruvida *eftergift av fordran* å för mycket utbetalat bidrag bör äga rum, bör i första hand beaktas, att efterskänkande bör ske av belopp av så ringa storlek, att de icke kunna anses motsvara det arbete och de kostnader återkravsärendets handläggning kan anses vålla. Härvid har man även att taga hänsyn till kostnaderna för det rättsliga förfarandet i den mån sådant behöver anställas för att göra återkravet gällande. Beträffande större belopp bör utredningen framför allt taga sikte på frågan, i vad mån den värnpliktige eller annan betalningsmottagare insett eller skäligen bort inse, att beloppet felaktigt utbetalats. Framgår av utredningen, att mottagaren varit i god tro, torde nämligen enligt allmänna rättsregler återbetalningsskyldighet icke föreligga. I den mån det är fråga om belopp, som obehörigen uppburits under längre tid och mottagaren försummat sin anmälningskyldighet samt han kan förutsättas ha haft kännedom om denna sin skyldighet, torde det emellertid endast undantagsvis kunna antagas, att mottagaren varit i god tro. Även om mottagaren icke varit i god tro, kunna emellertid ömmande omständigheter föreligga, som motivera ett eftergivande av kravet.

I fråga om krav, som riktas mot felande militär befattningshavare, göra sig därjämte andra synpunkter än de nu anförda gällande. Det är förklarligt att, särskilt under den första tiden efter försvarsberedskapens införande, åtskilligt måste brista med avseende å de militära befattningshavarnas handläggning av ärenden rörande familjebidrag och familjeunderstöd. Även om vissa bestämmelser rörande de militära myndigheternas befattning med familjebidragsärendena meddelats, medförde hithörande uppgifter icke blott ökat utan även till sin innebörd nytt arbete med därav följande svårigheter för befattningshavarna, som redan förut i allmänhet voro hårt ansträngda. Härvid är också att märka, att de militära uppgifter, truppförbanden hade att utföra, förklarligt nog kommit att framstå såsom de mest angelägna. Vad beträffar de militära befattningshavarnas bestyrkande av ansökningarna om hemortslön ha de därvid förelupna felaktigheterna huvudsakligen föranletts av oriktig tolkning av gällande bestämmelser. Med hänsyn till det anförda torde återkrav böra riktas mot felande militära befattningshavare endast under förutsättning, att försummelsen kan betecknas som grov. Detsamma torde böra gälla vid prövning av frågan, om åtal bör anställas mot vederbörande militära befattningshavare.

Statens arbetsmarknadskommission har även fäst uppmärksamheten på att i viss utsträckning statsbidrag redan utgått för belopp, som felaktigt utbetalats på grund av militär myndighets försummelse. Som regel torde dylik *felaktig utbetalning av statsbidrag* icke kunna läggas vederbörande befattningshavare i länsstyrelsen till last, enär denne vid granskningen av ansökningarna om statsbidrag icke haft tillgång till de handlingar, vilka skulle utvisa, att felaktighet förelupit vid utbetalningen. Ej heller torde som regel vederbörande revisor för granskning av familjebidragsnämndens verksamhet ha kunnat upptäcka den felaktiga utbetalningen, enär han i det övervägande antalet fall först

sedan statsbidragsansökningen granskats kan erhålla tillgång till uppgifter, som utvisa, att utbetalningen varit felaktig. Med hänsyn härtill torde i detta sammanhang annan åtgärd icke vara påkallad än att förekomsten av dylika utbetalningar uppmärksammas och, såsom kommissionen föreslagit, samarbete kommer till stånd mellan kommissionen och länsstyrelserna till undvikande av att dubbelutbetalning av statsbidrag äger rum. I de fall, då statsbidrag redan utgått för felaktigt utbetalat belopp, tillkommer emellertid återkravs-rätten mot den enskilde kronan. Vederbörande familjebidragsnämnd bör åligga att lämna statsverket biträde vid utkrävande av sådan återbetalnings-skyldighet.

Vad angår *kostnaderna för gottgörelse för felaktigt utbetalade belopp* torde liksom de i vederbörlig ordning utbetalade familjebidragen m. m. de felaktiga utbetalningarna böra belasta förskottsstaten för försvarsväsen-det. Möjligen torde inom försvarets civilförvaltning, å vilket ämbets-verk återkraven mot militär befattningshavare enligt vad förut anförts skola an-komma, för ändamålet erfordras en tillfällig förstärkning av arbetskrafterna. Utgifterna härför torde likaledes få bestridas av förskottsanslag. Kostnaderna för förstärkning av personalen å statens arbetsmarknadskommissions värn-pliktshjälpsbyrå kunna enligt lämnad uppgift bestridas av kommissionens avlöningsanslag.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna i det föregående av mig angivna grunder för bestridande av kostnaderna för oriktigt utbetalade familjebidrag m. m. samt för efterskänkande av kronans rätt med avseende å oriktigt utbetalade belopp.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Lennart Österholm.